

**Hvorfor får jeg ikke se mappa mi?
- Om grunnvilkårene for mistenktes rett til
dokumentinnsyn**

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 553
Leveringsfrist: 26.04.2011

Til sammen 18.000 ord
20.04.2011

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema og avgrensninger	1
1.2	Rettskilder	2
<u>2</u>	<u>GENERELT OM INNSYNSRETTE I STRAFFESAKSDOKUMENTER</u>	<u>2</u>
2.1	Innledning.....	2
2.2	Grunnleggende krav og prinsipper	3
2.2.1	Prosessuelle grunnkrav	3
2.2.2	Øvrige grunnprinsipper	4
2.3	Oversikt over regelverket	6
2.3.1	Innsynsrett under etterforskningen – Straffeprosessloven § 242.....	6
2.3.2	Unntak fra innsynsretten etter § 242	7
2.3.3	Unntak fra innsynsretten etter § 242a.....	8
2.3.4	Forholdet til forsvareren.....	8
2.3.5	Rettens prøving av innsynsbegjæringen	9
2.3.6	Gjennomføringen av innsynsretten.....	10
2.3.7	Innsynsrett etter at tiltale er tatt ut.....	10
2.4	Forholdet til Norges folkerettslige forpliktelser	11
2.4.1	Forholdet til EMK	11
2.4.2	Innsynsrett etter EMK artikkel 6	12
2.4.2.1	Omfanget av innsynsretten etter EMK artikkel 6	14
2.4.3	Hva skal det gis innsyn i etter EMK?	14
2.4.4	Innsynsrett etter EMK artikkel 5	15
2.4.5	Andre internasjonale forpliktelser	16

<u>3</u>	<u>FORHOLDET MELLOM ETTERFORSKNING OG ANNET POLITIARBEID .....</u>	<u>17</u>
3.1	Etterforskningsbegrepet	17
3.1.1	Avgrensning mot annet politiarbeid	18
3.1.2	Vilkårene for å iverksette etterforskning	22
<u>4</u>	<u>BEGREPET MISTENKT.....</u>	<u>24</u>
4.1	Straffeprosesslovens bestemmelser – status som siktet.....	24
4.2	Status som mistenkt.....	24
<u>5</u>	<u>SAKENS DOKUMENTER .....</u>	<u>29</u>
5.1	Innledning.....	29
5.2	Dokumentbegrepet	29
5.3	Hva er ”sakens dokumenter”?	31
5.3.1	”Interne dokumenter”	33
5.3.1.1	Politiets rapporteringslikt	34
5.3.1.2	Forholdet til bevisavskjæringsregelen i strpl § 292	38
5.3.1.3	Innstillinger fra underordnet til overordnet påtalemyndighet, samlerapporter og annen bearbeidelse av faktum	41
5.3.1.4	Opplysninger fra kommunikasjonsskontroll	44
5.3.2	Innsyn i politiets etterforskningskritt	48
5.3.3	Hva er saken?	48
5.3.3.1	Innledning.....	48
5.3.3.1.1	Innsynsrett i saker med flere mistenkte.....	49
5.3.3.1.2	Mistenktes innsynsrett i andre straffesaker	50
<u>6</u>	<u>AVSLUTNING .....</u>	<u>54</u>
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE.....</u>	<u>55</u>

1 Innledning

1.1 Tema og avgrensninger

Avhandlingen dreier seg om mistenktes rett til innsyn i straffesaksdokumenter og drøfter de tre kumulative grunnvilkårene ”mistenkt”, ”etterforskning” og ”sakens dokumenter” i straffeprosessloven (strpl) § 242. Problemstillingen er hvordan de tre begrepene kan begrense mistenktes rett til innsyn i hele eller deler av straffesaksdokumentene.

Spørsmålet om dokumentinnsyn beror på en interesseavveining hvor særlig faren for bevisforspillelse og hensynet til tredjepersoner må tillegges vekt. Taushetsplikten kan også være til hinder for at innsyn gis. Spørsmål som oppstår i forbindelse med denne interesseavveiningen vil ikke bli behandlet i denne oppgaven. Både behovet for dokumentinnsyn og behovet for å begrense innsynsretten varierer etter hvilket stadium i straffeforfølgningen man befinner seg. Denne oppgaven behandler først og fremst reglene i § 242 som gjelder under etterforskningen. Etter at det er tatt ut tiltale og saken forberedes for behandling i retten, gjelder andre og mer absolutte regler om innsynsretten.

Rettskildematerialet på tiltalestadiet har imidlertid betydning for avgrensningen på etterforskningsstadiet, slik at innsynsretten på tiltalestadiet vil også bli berørt her. Reglene i strpl § 242 var gjenstand for stor motstand fra politiet da de kom, og gjennomgikk en del forandringer under lovforarbeidet.¹ Mistenktes rett til å gjøre seg kjent med motpartens bevis og anførsler er ansett som en sentral del av retten til kontradiksjon som er innfortolket i kravet til en rettferdig rettergang i EMK art 6 (1), og som ofte er en nødvendig forutsetning for å oppfylle forpliktelsene etter art 6 nr 3 d, jf Rt-2003-877. At det var først gjennom avgjørelser på 2000-tallet man så dette, viser hvor lite oppmerksom man var på EMK i Norge rundt 1980, selv om vi hadde vært bundet av konvensjonen siden 1952.

---

¹ Innst. (1969) side 277-278. Ot.prp. nr 35 (1978-1979) side 191-192. Innst.O. nr 37 (1980-1981) side 28-30.

1.2 Rettskilder

Jeg har basert avhandlingen på loven, forarbeider, rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn. Det er straffeprosessloven som regulerer retten til dokumentinnsyn i straffesaker. De viktigste lovbestemmelsene er §§ 28, 242, 242a, 264, 267 og 272a. Retten til dokumentinnsyn følger også av EMK, og artikkel 5 og artikkel 6 er de sentrale bestemmelsene der. Påtaleinstruksen inneholder også bestemmelser om dokumentinnsyn. Rettspraksis omhandler for det meste §§ 242 og 264, og når det gjelder § 242a er det litt mer begrenset med rettspraksis. EMD har avsagt en god del avgjørelser om temaet. Denne rettspraksis er en viktig kilde til forståelsen av EMK. Reelle hensyn vil også være en viktig rettskilde. Hvorvidt mistenkte skal gis innsyn eller ikke, vil bero på en avveining av hensynet til mistenktes rettssikkerhet mot andre hensyn. De reelle hensyn kan imidlertid ikke overstyre klar lovtekst og rettspraksis, men i tvilstilfeller kan de reelle hensyn bli avgjørende.

2 Generelt om innsynsretten i straffesaksdokumenter

2.1 Innledning

Retten til dokumentinnsyn er forskjellig på de ulike trinnene av straffesaken. Under etterforskningen er innsynsretten regulert av strpl § 242. Fra tiltalen er tatt ut er det §§ 264 og 267 som gjelder. Etter at saken er avsluttet, reguleres spørsmålet om dokumentinnsyn av § 28 og påtaleinstruksens kapittel 4. Etter strpl §§ 242, 264 og 267 kan det kreves innsyn i ”sakens dokumenter”, men avgrensningen vil være den samme før og etter tiltale, jf Rt-2006-157. Strpl § 28 gir rett til innsyn i ”dokumenter i en straffesak”, men det legges til grunn at dette begrepet blir forstått på samme måte som ”sakens dokumenter”.² Selv om innsynsretten gjelder de samme dokumentene på alle stadiene av saken, varierer unntakene på de ulike stadiene.

---

² Bjerke/Keiserud (2001) side 105.

2.2 Grunnleggende krav og prinsipper

2.2.1 Prosessuelle grunnkrav

Det er tre grunnleggende krav til en god prosess. Det første og viktigste prinsippet er at prosessen fører til materielt riktige avgjørelser. Dette kravet følger indirekte av strpl § 294 som sier at ”Retten skal på embets vegne våke over at saken blir fullstendig opplyst. I dette øyemed kan den beslutte å innhente nye bevis og utsette forhandlingen”. Det innebærer at et viktig formål med prosessen er at den hindrer uriktige domfellelser, men kravet må gjelde selv om saken aldri kommer for retten. Dette prinsippet tilsier at hovedregelen bør være at mistenkte får tilgang til alle opplysningene i saken. Han kan da komme med sitt syn på riktigheten av anklagene, supplere dem eller be om at ytterligere opplysninger innhentes. Spesielt i omfattende straffesaker der omfanget av informasjon er meget stor, vil dokumentinnsyn i sakens opplysninger kunne være en forutsetning for at mistenkte skal kunne klare å avgi en riktig forklaring. På den annen side vil en forklaring avgitt før mistenkte har fått innsyn i saksdokumentene kunne ha en særlig sterk troverdighet og bevisverdi. Dersom dokumentinnsyn er til skade for etterforskningen kan også hensynet til en materielt riktig avgjørelse tale i mot innsyn.

For det andre kan omfattende innsynsrett være med på å styrke mistenktes og allmennhetens tillit til prosessen og rettssystemet. De involverte parter får økt tillit til at prosessen går riktig for seg når mistenkte vet hva som foreligger av opplysninger i saken mot ham. Dersom innsynsretten gjør politiets arbeid vanskelig og medfører at forbrytere unnslipper, vil imidlertid allmennhetens tillit til rettssystemet kunne svekkes. Det kan på den annen side også bli tilfellet dersom det kommer frem at manglende innsyn har medført at en uskyldig er domfelt.

For det tredje er det et krav om at prosessen skal være effektiv, det vil si hurtig og billig. Både under etterforskningen og på domstolsstadiet vil det være en målsetning at saken ikke gjøres unødvendig lang og kostbar. Ofte vil hensynet til effektivitet tale mot at mistenkte får innsyn. Etterforskningen kan ta skade av mistenktes innsyn og vanskeliggjøre den.

Det kan medføre at saken tar lenger tid og derfor blir mer kostbar. På den annen side kan innsyn medføre at politiet blir gjort oppmerksom på forhold som taler i mot skyld.

I praksis har det forekommet at mistenkte ikke har kunnet dømmes etter tiltalen etter at forsvarer har fått innsyn, jf uttalelse i Rt-2005-1137 (avsnitt 70). I sivilprosessen er det partene selv som må bære omkostningene, slik at det økonomiske hensynet kommer naturlig inn der. I straffeprosessen er det som regel det offentlige som dekker omkostningene, men man kan ikke se bort fra det økonomiske aspektet av den grunn. Selv om det er mest betryggende at tiltalte får forsvarer på det offentliges bekostning, er dette kun en alminnelig regel ved saker av en viss alvorlighetsgrad.

Når man skal avveie de ulike hensyn må man ta sakens art i betraktning.³ I de alvorlige sakene vil hensynet til materielt riktig avgjørelse komme først, deretter hurtigheten og til slutt de økonomiske hensyn. I de mindre alvorlige sakene er det annerledes. Det vil fremstå som urimelig å bruke like mye tid og penger på en sak om ordensforstyrrelse eller trafikkforseelse som på en sak om drap eller voldtekt. Det er på den annen side slik at reglene i straffeprosessloven i ganske liten grad varierer med sakens alvorlighet.

2.2.2 Øvrige grunnprinsipper

Et grunnleggende prinsipp i norsk straffeprosess er kontradiksjonsprinsippet. Det er også en sentral del av det menneskerettslige kravet til rettferdig rettergang. Prinsippet innebærer at begge parter skal ha kunnskap om og anledning til å uttale seg om anførsler og bevis fra den annen side. Prinsippet anses for å bidra til sakens opplysning, og dermed øke sannsynligheten for materielt riktige avgjørelser. Forutsetningen for en reell kontradiksjon er at mistenkte gis innsyn i de opplysninger som påtalemyndigheten vil føre som bevis. På etterforskningsstadiet er det slik at politi og påtalemyndighet skal foreta en objektiv og uavhengig undersøkelse. Retten til kontradiksjon inntreer først etter at undersøkelsene er foretatt, og det vil ikke være full kontradiksjon på etterforskningsstadiet. Hensynet til kontradiksjon står sterkere under hovedforhandlingen, da dette er tiltaltes siste mulighet til å imøtegå anklagene mot ham.

---

³ Andenæs, Norsk straffeprosess, 4. utgave ved Myhrer (2009) side 3.

Rettsikkerhetshensyn tilsier også en mulighet til å korrigere og imøtegå påtalemyndighetens anførsler. Rettsikkerheten representeres av ulike elementer som skal sikre at når staten griper inn borgernes liv, så blir det gjort på riktig grunnlag og på riktig måte. Når noen blir straffet med frihetsberøvelse eller tvangsmidler så har man krav på rettsikkerhet.

Prinsippet om partslikhet ("equality of arms") kan tale for at mistenkte får innsyn i de opplysninger som påtalemyndigheten ikke vil påberope som bevis i saken. Mistenkte kan da påberope seg disse til sin egen fordel. Prinsippet om partslikhet er ment å sikre at saken kan bli avgjort på en mest mulig objektiv, balansert og innsiktfull måte.⁴

Kontrollmulighet gir mistenkte og hans forsvarer anledning til å føre tilsyn med at påtalemyndigheten opptrer lovmessig. Når mistenkte får innsyn kan han kontrollere at de bevis som føres er innhentet på lovlig vis, og at politiet opptrer i samsvar med objektivitetsprinsippet. Dette prinsippet innebærer en plikt for politiet og påtalemyndigheten til å opptre upartisk. Dette kravet er i hovedsak ulovfestet, men fremgår også av lovteksten, jf strpl § 226 (3) og politiloven § 6 (3). Objektivitetsprinsippet har stor betydning i forhold til politiets og påtalemyndighetens arbeid med å etterforske lovbrudd. Det er viktig at etterforskningen søker å sannsynliggjøre sakens sanne sammenheng, og siktedes skyld så vel som uskyld. Etterforskningen kan ikke legges opp slik at den kun fremskaffer opplysninger som taler mot mistenkte. En mulig fare ved å nekte innsyn, kan være at politiet da overser at enkelte opplysninger kan tilsi at det bør foretas ytterligere undersøkelser. Ved å være bevisst på å opptre objektivt i etterforskningen, kan imidlertid politi og påtalemyndighet til en viss grad kompensere for dette.⁵

Hensynet til tredjepersoner vil kunne tale i mot mistenktes innsynsrett. Særlig vil dette gjelde dersom tredjepersonen vil kunne utsettes for fare fordi han har vært vitne eller

---

⁴ Høstmølingen, Internasjonale menneskerettigheter (2003) side 194.

⁵ Magnussen (2006) side 19.

informant i saken. Politiets etterforskningsmetoder kan medføre innsamling av betydelige mengder informasjon om tredjepersoners privatliv som ikke er relevant i straffesaken, og innsyn vil dermed kunne bety inngrep i tredjemanns personvern.

Hensynet til en fremtidig bruk av politiets etterforskningsmetoder generelt vil kunne tilsi at det bør gis muligheter til å hindre at informasjonen om disse tilflytter kriminelle miljøer. Detaljert kunnskap om metodene til politiet vil kunne føre til at forbrytere hindrer at kriminelle handlinger avdekkes. Dersom ikke politiet har mulighet til å hemmeligholde identiteten til kilder eller politibetjenter som har infiltrert kriminelle miljøer, vil ikke politiet i senere operasjoner kunne nyttiggjøre seg disse personene.

I hvilken utstrekning mistenkte skal gis tilgang til straffesaksdokumentene, vil måtte bero på en avveining av de prinsippene og hensynene jeg her har gjennomgått.

2.3 Oversikt over regelverket

2.3.1 Innsynsrett under etterforskningen – Straffeprosessloven § 242

Etter strpl § 242 (1) skal ”mistenkte, hans forsvarer, fornærmede, etterlatte i lovbestemt rekkefølge og bistandsadvokaten” på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter. Retten til dokumentinnsyn under etterforskningen er etter § 242 uavhengig av om etterforskningen er rettslig eller utenrettslig.⁶ Hovedregel og utgangspunkt er altså at mistenkte og hans forsvarer har rett til innsyn i sakens dokumenter under etterforskningen, og det er unntakene fra denne retten som krever særskilt begrunnelse.

Innsynsretten gir mistenkte en detaljert innsikt i hva anklagen gjelder og hva som er grunnlaget for mistanken. Den gir mistenkte en mulighet til å avkrefte mistanken som er rettet mot ham, eller å forberede forsvaret. Innsynsretten gjør det også mulig å presentere alternative forklaringer på hendelser som mistenkte mener at politiet har tolket feil, eller å rette mangler og ufullstendigheter i bevismaterialet.

---

⁶ Ot.prp. nr 24 (2002-2003) side 13.

Bestemmelsene om rett til dokumentinnsyn i forvaltningsloven kommer ikke til anvendelse på påtalemyndighetens behandling av straffesaker, jf fvl § 4 (1) b. Dersom et forvaltningsorgan har en tilknytning til saken som part, anmelder eller fornærmet, vil imidlertid forvaltningsloven gjelde for forvaltningsorganet.⁷ En beslutning om å anmelde et forhold til politiet er imidlertid ikke et enkeltvedtak.⁸ Dokumentene i straffesaker er også unntatt fra reglene i offentleglova, jf § 2 (5).

Loven sier ikke noe om at det skal settes noe tidsfrist for nektelsen om dokumentinnsyn. Det gjelder også når forsvarer har fått innsyn mot taushetsplikt⁹. Skulle mistenkte mene at nektelsen blir opprettholdt lenger enn formålet tilsier, kan han fremsette begjæring om innsyn på et senere stadium av etterforskningen, jf Rt-1993-1142 og Rt-1995-1054. Med ”sakens dokumenter” menes i utgangspunktet alminnelige papirdokumenter. I tillegg omfattes kart, fotografier og skisser, lydopptak, film og eventuelle andre realbevis som politiet har innhentet under etterforskningen.¹⁰ Jeg kommer tilbake til begrepet ”sakens dokumenter” i kapittel 5.

2.3.2 Unntak fra innsynsretten etter § 242

Paragraf 242 (1) første punktum inneholder forholdsvis vide unntak fra innsynsretten. Forutsetningen for innsynsrett er at innsyn kan skje ”uten skade eller fare for etterforskningens øyemed eller for tredjemann”. Det vil blant annet kunne være skade eller fare for etterforskningens øyemed hvis det er risiko for at den mistenkte vil motvirke etterforskningen ved å påvirke vitner til å avgi en uriktig forklaring, tilpasse sin egen forklaring eller ødelegge bevis. Det kan videre etter § 242 nektes innsyn i opplysninger fra kommunikasjonskontroll, dersom innsyn vil kunne skade etterforskningen av andre saker, og for dokumenter som bør holdes hemmelig av hensyn til riktets sikkerhet. For opplysninger som ikke vil bli påberopt som bevis i saken, stiller strpl § 242a opp ytterligere unntak fra innsynsretten.

---

⁷ Ot.prp. nr 75 (1993-1994) side 13-14.

⁸ Ot.prp. nr 3 (1976-1977) side 55.

⁹ Se punkt 2.3.4 om forholdet til forsvareren.

¹⁰ Bjerke/Keiserud (2001) side 873.

2.3.3 Unntak fra innsynsretten etter § 242a

Strpl § 242a kom inn ved endringslov 9. mai 2003 nr 30. Bakgrunnen for bestemmelsen var først og fremst Rt-2002-1049 (Heroinsaken). I den saken viste det seg at innsynsreglene ikke ga godt nok vern for politiets kilder. Formålet med bestemmelsen var således å verne politiet sine kilder og informanter, politiets metodebruk og samarbeidet med utenlandske myndigheter.¹¹ Bestemmelsen åpner for at retten ”kan” nekte mistenkte innsyn når bestemte vilkår er oppfylt. Etter ordlyden har altså retten ingen plikt til å avsi kjennelse om innsynsnekt, selv om vilkårene er oppfylt. Retten må i tillegg til å vurdere om vilkårene er oppfylt, foreta en skjønnsmessig vurdering av om slik kjennelse bør treffes.

Hovedforskjellene mellom § 242 og § 242a er at bare § 242a åpner for å gjøre unntak fra retten til dokumentinnsyn for å beskytte gjenbruksverdien av politifolk som har deltatt skjult i etterforskningen, politiets generelle metodebruk og opplysninger om andre straffesaker. Paragraf 242a går dessuten lenger enn § 242 i å gjøre unntak av hensyn til samarbeidet med utenlandske myndigheter.¹² I tillegg er begrensningen i innsynsretten etter § 242a varig, mens den etter § 242 er midlertidig.

2.3.4 Forholdet til forsvareren

Når forsvareren har påtatt seg forsvareroppgjøret, har han etter § 242 som utgangspunkt innsynsrett. Forsvareren behøver ikke være offentlig oppnevnt for å ha rett til innsyn, men det er etter ordlyden kun offentlig oppnevnte forsvarere som har rett til innsyn etter § 242 (1) tredje punktum. Det fremgår ikke av ordlyden når forsvareren får krav på å se dokumentene, men forarbeidene viser at meningen er at han skal ha krav på å se dokumentene før rettsmøte tar til.¹³ For det tilfelle at siktede fremstilles for varetektsfengsling, skal forsvareren snarest mulig, og senest før rettsmøte, få kopi av de av sakens dokumenter som han har rett til å gjøre seg kjent med etter § 242, jf § 98 (3) annet punktum. Det vil være ”dokumenter som fremlegges eller har vært fremlagt i rettsmøte”.

---

¹¹ Ot.prp. nr 76 (2006-2007) side 12.

¹² Ot.prp nr 24 (2002-2003) side 69.

¹³ Ot.prp. nr 35 (1978-1979) side 192.

Her slå forsvarets interesser igjennom overfor motstående hensyn. Det er imidlertid gjort unntak for rettsmøte som holdes for å ta standpunkt til politiets avslag på begjæring om dokumentinnsyn. Dersom man ikke hadde hatt dette unntaket, kunne forvareren fremprovosere rettsmøte etter tredje ledd og således skaffet seg kjennskap til utenrettslige etterforskningsdokumenter som han ellers ikke ville ha hatt tilgang til etter første ledd.¹⁴

Etter straffeprosesslovens ordlyd gjelder både innsynsretten og unntaksmulighetene ”siktete og hans forsvarer”, men det følger forutsetningsvis av § 242 (1) tredje punktum og tredje ledd samt § 242a (5) at forvareren, mot taushetsplikt, kan gis innsyn selv om mistenkte nektes. Dette kan også utledes av rettspraksis, jf Rt-1991-167, Rt-1993-1142, Rt-1995-1054 og Rt-2005-1110. Adgangen til dette følger av et ”fra det mer til det mindre”-resonnement. Da det helt kan nektes innsyn, må det også kunne begrenses.¹⁵ Dersom siktedes forsvarer imidlertid ikke er gitt tilbud om innsyn mot taushetsplikt, og retten tar dokumentene i betraktning, vil det nok være brudd på EMK. Det må følge av Rt-2005-1110 sammenholdt med Garcia Alva mot Tyskland.¹⁶ I Rt-2005-1110 var det anført fra siktede at retten i en fengslings sak ikke hadde anledning til å ta hensyn til de dokumentene som han var nektet innsyn i. Utvalget kom imidlertid her til at retten hadde anledning til det så lenge forsvarer var tilbudt innsyn mot taushetsplikt.

2.3.5 Rettens prøving av innsynsbejæringen

Det er i første omgang påtalemyndigheten som avgjør om en bejæring om dokumentinnsyn skal tas til følge. Dersom påtalemyndigheten ikke er villig til å la mistenkte eller hans forsvarer få se dokumentene, kan spørsmålet bli bejært avgjort ved kjennelse av retten, jf strpl § 242 (3). Det innebærer at avgjørelsen må begrunnes, jf strpl § 52. Loven har ikke noe vilkår om at spørsmålet om innsyn først må forelegges overordnet påtalemyndighet. Det synes forutsatt av EMD at domstolene involveres i

---

¹⁴ Innst.O. nr 37 (1980-1981) side 29.

¹⁵ Andorsen, LoR (2000) side 41.

¹⁶ Se nærmere i punkt 2.4.4 om denne avgjørelsen.

spørsmålet om innsyn skal kunne nektes, og en ordning hvor politi og påtalemyndighet alene avgjør spørsmålet om dokumentinnsyn er funnet å være i strid med EMK art 6 nr 1.¹⁷

Når det gjelder avgjørelse om å nekte innsyn etter § 242a kan fremgangsmåten bli en annen. Påtalemyndigheten kan da ha behov for å få avklart om den sensitive informasjon som ikke skal benyttes som bevis kan gis den nødvendige beskyttelse før en begjæring om innsyn foreligger fra mistenkte. Det kan f. eks være et tilfelle hvor det er gjennomført infiltrasjon i form av undercover-virksomhet, jf § 242a (1) b. Hvorvidt dette kan unntas innsynsretten kan være avgjørende for om man går videre fra den skjulte til en åpen etterforskning, eller om man velger å henlegge saken.¹⁸

2.3.6 Gjennomføringen av innsynsretten

Den praktiske gjennomføringen av innsynsretten på etterforskningsstadiet fremgår av påtaleinstruksens kapittel 16. I følge § 16-2 skal innsyn gjennomføres ved at politiet etter anmodning så ”langt råd er” gir forsvareren kopi av dokumenter som han har rett til å gjøre seg kjent med i saken. Dokumentene kan eventuelt lånes ut dersom politiet finner det hensiktsmessig. I utgangspunktet skal dokumentene leses opp for mistenkte eller han kan lese dem i politiets eller forsvarers nærvær, jf § 16-3 (1). Når det anses ubetenkelig kan politiet gi mistenkte kopi av dokumenter som han har rett til å gjøre seg kjent med i saken, jf § 16-3 (2). Dersom det begjæres varetektsfengsling plikter politiet å overlevere forsvareren et fullt kopisett før rettsmøte, jf strpl § 98 (3).

2.3.7 Innsynsrett etter at tiltale er tatt ut

Etter at påtalemyndigheten har tatt ut tiltale fremgår innsynsretten av strpl §§ 264 og 267. Innsynsretten på påtalestadiet er videre enn på etterforskningsstadiet. Etter at tiltale er tatt ut, kan det for det første gjøres unntak for opplysninger som vil avsløre eventuelle anonyme vitners identitet og for dokumenter som bør holdes hemmelig av hensyn til rikets

---

¹⁷ Natunen mot Finland (2009) avsnitt 47.

¹⁸ Andenæs, Norsk straffeprosess, 4. utgave ved Myhrer (2009) side 272.

sikkerhet eller forholdet til fremmed stat. Skal tiltalte ha innsynsrett i disse dokumentene, må retten finne det påkrevd av hensyn til tiltaltes forsvar, jf § 264 (4).

Paragraf 267 gjelder i stedet for § 264 i de tilfeller der den tiltalte ikke har forsvarer, og bestemmelsene er stort sett sammenfallende. Selv om § 267 (1) ikke uttrykkelig viser til § 264 (4) om dokumenter som bør holdes hemmelig av hensyn til rikets sikkerhet eller forhold til fremmed stat, fremgår det klart av forarbeidene at forutsetningen skal gjelde på samme måte.¹⁹

Innsyn på tiltalestadiet kan ikke nektes under henvisning til at det kan medføre skade eller fare for ”etterforskningens øyemed eller for tredjemann”, sml ovenfor om § 242 (1) første punktum. Det kan imidlertid etter §§ 264 og 267 gjøres unntak etter reglene i § 242a, jf § 264 (2) og (6) og § 267 (1) tredje punktum, jf § 264 (6).

Etter at det er tatt ut tiltale er det ”tiltalte og hans forsvarer” som har krav på innsyn etter § 264, mens § 264a gir en mer begrenset rett til innsyn for fornærmede, etterlatte og bistandsadvokat.

Oppsummert kan man si at så lenge det er snakk om utenrettslig etterforskning, har politiet en ganske vid adgang til å nekte innsyn i sakens dokumenter dersom dette anses nødvendig for å beskytte etterforskningens formål eller tredjemann. Etter at tiltale er tatt ut er det mer begrenset adgang til å nekte innsyn. Etter at saken er avsluttet, vil tiltalte som regel kunne kreve fullt innsyn i rettsbøker og andre dokumenter i saken.

2.4 Forholdet til Norges folkerettslige forpliktelser

2.4.1 Forholdet til EMK

Norges folkerettslige forpliktelser er av betydning for innsynsretten. Norge har ratifisert menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950 med protokoller (EMK), og etter menneskerettsloven § 2 gjelder den som norsk lov og skal ved motstrid gå foran, jf § 3. Det innebærer at dersom EMK gir videre innsynsrett enn norske bestemmelser, så må den videre innsynsrett etter EMK legges til grunn.

---

¹⁹ Ot.prp. nr 35 (1978-1979) side 207.

Spørsmålet vil også bli regulert av FN-konvensjonen av 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter, jf særlig artikkel 14 om likhet for domstolene og rett til upartisk og offentlig rettergang. Det kan legges til grunn at FN-konvensjonen ikke går lenger enn EMK i å verne om innsynsretten,²⁰ og drøftelsen i det følgende knytter seg til EMK.

Konvensjonen har ingen bestemmelse som eksplisitt regulerer mistenktes og forsvarerens innsynsrett, slik at påtalemyndighetens muligheter til å nekte eller begrense innsyn lar seg ikke utlede av konvensjonstekstens ordlyd alene. Hva man faktisk har krav på innsyn i følger derfor av praksis fra EMD.

2.4.2 Innsynsrett etter EMK artikkel 6

EMD har utledet innsynsretten av art 6 nr 1, om retten til en rettferdig rettergang, og av art 6 nr 3 b, som krever at enhver som blir siktet for en straffbar handling skal få tilstrekkelig tid og muligheter til å forberede sitt forsvar. Av sammenhengen med art 6 nr 3 c fremgår det at innsynsretten også må gjelde siktedes forsvarer. Som hovedregel vil det være tilstrekkelig at forsvareren har fått innsyn, da siktede etter EMK art 6 nr 3 identifiseres med sin forsvarer.²¹ Videre må retten til innsyn ses i sammenheng med prinsippet om at forsvareren prosessuelt sett i visse henseende skal likestilles med påtalemyndigheten ("equality of arms") som EMD har utviklet i sin praksis med utgangspunkt i art 6.²²

Det EMK art 6 verner er den som er "charged with a criminal offence". Den norske oversettelsen har et vilkår om "straffesiktelse" og en fotnote til strpl § 82. Denne bestemmelsen taler om når en person er å anse som "siktet". Da skulle man etter ordlyden i utgangspunktet ikke ha krav på innsyn før man var "siktet". Betydningen av begrepet "siktelse" er at fra det tidspunkt man oppnår denne status så er man vernet etter art 6. Det er imidlertid slik at politiet blant annet innkaller mistenkte til avhør og ofte anmelder de personer på eget initiativ. Dette vil ikke gi status som siktet, men det må kunne legges til

---

²⁰ Ot.prp nr 76 (2006-2007) side 14.

²¹ Kamasinski mot Østerrike (1989) avsnitt 87-88.

²² Dombo Beheer mot Nederland (1993).

grunn at mistenkte i disse tilfellene er vernet av EMK art 6. ”Charged with at criminal offence” vil således langt på vei sammenfalle med strpl § 82, men omfatte noe mer enn ”siktet” i snever forstand.

Det er etter rettspraksis fra EMD også slått fast at begrepet må forstås “within the meaning of the Convention” og således tolkes autonomt,²³ det vil si uavhengig av nasjonale begreper som mistanke, formelle siktelse eller tiltaler. EMD har stilt opp to alternative kriterier for når det etter en autonom fortolkning kan anses å foreligge en ”criminal charge”.²⁴

Det ene kriteriet er at kompetent påtalemyndighet har truffet vedtak om siktelse, og at den berørte person er blitt gitt en formell underretning om at han er siktet. Dette er også i samsvar med strpl § 82. Det andre kriteriet er at det er besluttet eller gjennomført tiltak som er av en slik art at de innebærer en vesentlig påvirkning av situasjonen til vedkommende. Det avgjørende etter dette kriteriet kan sies å være om personens situasjon er påvirket i en grad som nødvendiggjør at garantiene i art 6 trer i virksomhet.²⁵ Det bestemmende her vil altså være en vurdering av den konkrete situasjonen. Det vil kreves noe mer enn at vedkommende er anmeldt eller mistenkt for en straffbar handling, f. eks at det er tatt i bruk tvangsmidler.²⁶ Innsynsrett vil være en rettighet vedkommende kan ha behov for på et tidlig stadium av saken. Terskelen har således ikke vært høy for at rettighetene etter artikkel 6 utløses.²⁷ Selv om strpl § 242 bruker begrepet “mistenkte” vil man være vernet etter EMK art 6, og innsyn vil kunne kreves på etterforskningsstadiet etter denne bestemmelsen. Den norske oversettelsen ”straffesiktelse” i EMK art 6 er således ikke avgjørende for innsynsretten. For å kunne kreve innsyn må man imidlertid ha status som ”mistenkt”.

---

²³ Deweer mot Belgia (1980) avsnitt 41 flg.

²⁴ Öztürk mot Tyskland (1984) avsnitt 55.

²⁵ Aall, Rettergang og menneskerettigheter (1995) side 109.

²⁶ Aall, Rettergang og menneskerettigheter (1995) side 109.

²⁷ Aall, Rettergang og menneskerettigheter (1995) side 108-109.

2.4.2.1 Omfanget av innsynsretten etter EMK artikkel 6

Omfanget av innsynsretten etter EMK art 6 er behandlet en rekke ganger av EMD. Utgangspunktet er at retten til innsyn omfatter alle opplysninger som påtalemyndigheten besitter, og som taler for eller mot tiltalte. Dette gjelder selv om påtalemyndigheten ikke vil legge frem opplysningene som bevis.²⁸ Dette er imidlertid bare et utgangspunkt, og ikke en absolutt regel for innsynsrett. Det som kan begrense retten til innsyn er blant annet hensynet til rikets sikkerhet, beskyttelse av vitner og behovet for å hemmeligholde politiets etterforskningsmetoder.²⁹ Dette kan imidlertid bare begrense innsynsretten dersom det er ”strengt nødvendig” for å ivareta de relevante hensyn.³⁰ Nasjonale myndigheter har imidlertid blitt gitt et forholdsvis vidt skjønnsmessig spillerom i vurderingen av hva som er strengt nødvendig. Spesielt der hvor unntak fra innsynsretten har vært begrunnet med hensynet til rikets sikkerhet har EMD vært tilbakeholden med å overprøve nødvendighetsvurderingen. Domstolen gjennomfører mer en vurdering av om de prosessuelle reglene som gjelder for innsynsretten ivaretar hensynet til siktedes rettssikkerhet på en tilfredsstillende måte.³¹

2.4.3 Hva skal det gis innsyn i etter EMK?

Som nevnt inneholder ikke EMK noen eksplisitt bestemmelse om rett til dokumentinnsyn. Strpl § 242 har begrepet ”sakens dokumenter” som begrensning i vurderingen av hva mistenkte skal gis innsyn i. Spørsmålet blir da hvordan avgrensningen skjer etter EMK. Kommisjonen har uttalt seg om hva tiltalte skal ha innsyn i etter EMK art 6.³² Den tiltalte skal i følge Kommisjonen ha innsyn i ”all relevant material”. Dette begrepet er det også blitt vist til i norsk lovforarbeid.³³ Spørsmålet om hva det skal gis innsyn i har også vært oppe for EMD.

---

²⁸ Edwards mot Storbritannia (1992) avsnitt 36.

²⁹ Rowe og Davis mot Storbritannia (2000) avsnitt 61.

³⁰ Doorson mot Nederland (1996) avsnitt 71. Van Mechelen med flere mot Nederland (1997) avsnitt 58.

³¹ PG og JH mot Storbritannia (2001) avsnitt 69.

³² Jespers mot Belgia, Kommisjonen 14.12.81, DR (1982) avsnitt 58.

³³ Ot.prp. nr 64 (1998-1999) side 22.

Domstolen kom da til at innsynsretten gjelder i utgangspunktet kun ”material evidence”,³⁴ det vil si relevante bevis for saken. Det avgjørende må her være en vurdering av om opplysningenes innhold er relevant i forhold til det personen er tiltalt for. Dersom opplysningene f. eks sier noe som kan være avgjørende for skyldspørsmålet, må dette være opplysninger siktede skal ha innsyn i. Det er imidlertid ikke bare opplysninger om det straffbare forhold som sådan som kan være relevant. Også annet materiale kan det måtte gis innsyn i, f. eks opplysninger som kan ha betydning for straffutmålingen.³⁵

Etter EMDs rettspraksis er det vanskelig å avgjøre hvor den nedre grense for innsynsrett går. Antagelig må dette avgjøres ved en konkret helhetsvurdering i den enkelte sak, og opplysningene må vurderes opp mot det straffbare forholdet som mistanken eller tiltalen gjelder. Prinsippet om ”equality of arms” vil måtte medføre at det ikke kan stilles høye krav om relevans her. Dersom opplysningene er uten betydning for forberedelsen av mistenktes forsvar, vil krav om innsyn kunne nektes.

Spørsmålet blir så om påtalemyndigheten selv kan avgjøre omfanget av den siktedes innsynsrett, uten at domstolene eller forsvareren blir gjort oppmerksom på at noe er unntatt. Dette temaet har vært oppe for domstolen flere ganger. Konklusjonen er at en ordning der påtalemyndigheten alene avgjør omfanget av innsynsretten, ikke er i overensstemmelse med EMK art 6.³⁶

2.4.4 Innsynsrett etter EMK artikkel 5

EMK art 5 nr 4 gir rett til å få avgjort lovligheten av en frihetsberøvelse ved en domstol. Domstolsprosessen skal gi den som er berøvet friheten en effektiv mulighet til å prøve lovligheten av frihetsberøvelsen, det vil si at prosessen må være kontradiktorisk og sikre likestilling mellom partene. EMD har uttalt at partene ikke er likestilte dersom forsvaret nektes adgang til ”those documents in the investigation file which are essential in order

---

³⁴ Edwards mot Storbritannia (1992) avsnitt 36. Edwards og Lewis mot Storbritannia (2003) avsnitt 52-53.

³⁵ Jespers mot Belgia, Kommisjonen 14.12.81, DR (1982) avsnitt 59.

³⁶ Rowe og Davis mot Storbritannia (2000) avsnitt 63. Natunen mot Finland (2009) avsnitt 47.

effectively to challenge the lawfulness of his client`s detention”.³⁷ EMD har imidlertid tatt et annet utgangspunkt når det gjelder avgrensningen av hva det kan gis innsyn i etter art 5 i forhold til det som gjelder etter art 6. Etter art 5 er det springende punkt om et dokument inneholder ”information which is essential for the assessment of the lawfulness of a detention”.³⁸ Dermed legges det til grunn en mer begrenset innsynsrett enn etter art 6, hvor utgangspunktet er at tiltalte skal ha innsyn i alt relevant materiale og det bare kan gjøres unntak på de ovenfor nevnte vilkår. Omfanget av innsynsretten etter art 5 vil etter praksis komme an på alvoret i saken.³⁹

2.4.5 Andre internasjonale forpliktelser

Ut i fra det som her er sagt om EMK, synes innsynsretten forholdsvis omfattende. Norge er imidlertid bundet av øvrige konvensjoner, og har blant annet påtatt seg folkerettslige forpliktelser til å beskytte personer som samarbeider med politiet i kampen mot alvorlig og organisert kriminalitet. Disse konvensjonene kan også ha betydning for innsyn i straffesaksdokumenter. Den viktigste er FN-konvensjonen av 15. november 2000 om grenseoverskridende organisert kriminalitet – Palermokonvensjonen. I art 26 pålegges konvensjonspartene å treffe tiltak som kan oppfordre personer som deltar eller har deltatt i grenseoverskridende kriminalitet til å bistå politi og påtalemyndighet. Personer som bistår skal få tilsvarende beskyttelse som vitner gis etter konvensjonens art 24, jf art 26 (4). Konsekvensen av dette er at konvensjonspartene må legge forholdene til rette for at politiet skal kunne benytte seg av kilder og informanter i saker om grenseoverskridende, organisert kriminalitet.

---

³⁷ Schöps mot Tyskland (2001) avsnitt 44.

³⁸ Garcia Alva mot Tyskland (2001) avsnitt 42.

³⁹ A og andre mot Storbritannia (2009) avsnitt 217.

3 Forholdet mellom etterforskning og annet politiarbeid

3.1 Etterforskningsbegrepet

Problemstillingen i det følgende er hvordan begrepet ”etterforskning” kan begrense mistenktes innsynsrett. Etterforskningsstadiet er det tidligste tidspunkt mistenkte kan begjære dokumentinnsyn. Betydningen av begrepet ”etterforskning” viser seg blant annet på den måten at dersom den virksomheten politiet bedriver ikke kan karakteriseres som etterforskning, så kan mistenkte i utgangspunktet heller ikke kreve innsyn. Krav om innsyn i etterforskningsdokumenter reguleres av straffeprosesslovens bestemmelser, mens krav om innsyn i øvrige dokumenter reguleres av forvaltningsloven og offentleglova.

Politiets oppgaver fremgår blant annet av politilovens kapittel I. En hovedoppgave for politiet er å forebygge kriminalitet og andre krenkelser av den offentlige orden og sikkerhet, jf politiloven § 2 nr 2. Videre skal politiet avdekke og stanse kriminell virksomhet og forfølge straffbare forhold, jf § 2 nr 3.

Det er som hovedregel politiet som beslutter og gjennomfører etterforskningen. Enkelte etterforskningskritt må imidlertid besluttes av retten, som f. eks kommunikasjonsavlytting, jf strpl § 216a, og enkelte ganger må politiet ha statsadvokatens samtykke, som f. eks ved etterforskningskritt med provokasjonstilsnitt.⁴⁰

Straffeprosessloven har ingen definisjon av begrepet ”etterforskning”. Det har derfor vært overlatt til reelle hensyn og den juridiske teori å fastsette innholdet.⁴¹

I Ot.prp. nr 60 (2004-2005) på side 42 har departementet vist til riksadvokatens rundskriv om hvordan etterforskningsbegrepet skal forstås: ”Etter departementets syn bør grensen mellom etterforskning og annen politivirksomhet også i fremtiden trekkes opp med utgangspunkt i retningslinjene i riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999”.

Etter riksadvokatens syn er det formålet som først og fremst skiller etterforskning fra andre sider ved politiets virksomhet.

---

⁴⁰ Riksadvokatens rundskriv nr 2/2000, del III, punkt 2.4.

⁴¹ Riksadvokatens rundskriv nr 3/1999. Myhrer, Tfs 1/2001.

Etterforskning er informasjonsinnhenting med nærmere angitte formål, jf strpl § 226 (1). Er virksomhetens formål å avklare om et straffbart forhold finner eller har funnet sted, er dette å anse som etterforskning. Er formålet et annet, er utgangspunktet at virksomheten ikke er å anse som etterforskning.

Formålet med etterforskningen vil først og fremst være å fremskaffe de opplysninger som er nødvendige for å avgjøre spørsmålet om tiltale, jf § 226 (1) a, eller tjene som forberedelse for rettens behandling av spørsmålet om straffeskyld og eventuelt fastsettelse av en reaksjon, jf § 226 (1) b. Det vil imidlertid noen ganger være slik at politiet under etterforskningen også avverger straffbare handlinger. Det er å regne som etterforskning når politiet innhenter informasjon og ett av flere mulige utfall er at informasjonen kan komme til å bli brukt for å avverge eller stanse straffbare handlinger, jf § 226 (1) c. Dette gjelder også om det mest sannsynlige utfall av virksomheten i den konkrete situasjon er at en straffbar handling blir avverget slik at det ikke blir noen straffeforfølgning.⁴²

3.1.1 Avgrensning mot annet politiarbeid

Dersom formålet er et annet enn det som er beskrevet over, er virksomheten ikke å anse som etterforskning. Politiet bedriver mye virksomhet som ikke er etterforskning, som f. eks forebyggende og avvergende tjeneste, utlendingskontroll, ordenstjeneste, ordinær forvaltningsvirksomhet og strategisk kriminaletterretning eller kriminalanalyse. Man kan således ha dokumenter, men ingen etterforskning. Da politiets øvrige arbeid ikke faller i kategorien etterforskning, vil dette være dokumenter mistenkte ikke kan kreve innsyn i etter straffeprosessloven. Det er imidlertid ikke tydelige skiller mellom de metoder som benyttes under etterforskning og annet politiarbeid, og det kan derfor være vanskelig å skille de to typer av virksomhet fra hverandre. Skillet er imidlertid viktig. Det er nemlig avgjørende for ansvarsforholdet og hvilke regler som gjelder. Dersom et tiltak politiet iverksetter er å anse som etterforskning, er det straffeprosesslovens regler som kommer til anvendelse. Riksadvokaten har da det overordnede ansvaret for etterforskningen. Dersom det arbeidet politiet utfører ikke er etterforskning er det politiloven som gjelder og

---

⁴² Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) side 43. Riksadvokatens rundskriv nr 3/1999, del II.

Politidirektoratet og Justisdepartementet har det overordnede ansvaret for virksomheten. Politiet kan f. eks fatte vedtak om at en hund skal avlives fordi den har angrepet en person, jf hundeloven § 18. Hundeeieren blir gjerne anmeldt av fornærmede til politiet, som åpner etterforskning. Riksadvokaten vil da ha det øverste ansvaret for denne etterforskningen. Klageinstans for vedtaket om avlivning av hunden vil imidlertid være Politidirektoratet. Krav om innsyn i straffesaken vil således reguleres av straffeprosesslovens bestemmelser, mens krav om innsyn i vedtaket om avlivning av hunden vil reguleres av forvaltningsloven og offentleglova.

Formålsbetraktningene innebærer at det kun unntaksvis byr på problemer å trekke grensen mellom etterforskning og den øvrige virksomhet.⁴³ Har virksomheten delt formål vil den i prinsippet høre inn under både påtalemyndigheten og departementet. Ved forebyggende tjeneste kan avgrensingsproblemer oppstå når den forebyggende tjeneste blir konkret og bygger på opplysninger om at straffbare handlinger planlegges utført. Dersom etterforskningselementet er det dominerende bør påtalemyndigheten, etter riksadvokatens syn, normalt anses å ha ansvaret for hele virksomheten, selv om også andre formål spiller inn. Det må medføre at hele virksomheten anses som etterforskning, og innsyn kunne kreves også i dokumenter som i utgangspunktet var innhentet i forebyggende øyemed.

Ved kontrollvirksomhet kan det bli tvil om virksomheten er etterforskning eller ikke når kontrollmidlene og metodene ikke er lovregulert og kontrollobjektene heller ikke velges ut etter et rent tilfeldighetsprinsipp. I 1999 tok Utlendingsavdelingen ved Oslo politidistrikt i bruk en CO2-måler for å avsløre mennesker som forsøkte å ta seg ulovlig inn i landet. Instrumentet ble stukket inn under presenningen på en tilhenger og CO2-innholdet i luften avslørte om det oppholdt seg personer gjemt blant godset. Riksadvokaten og Justisdepartementet kom til at det ikke var å anse som etterforskning før det tidspunkt at mistanken om straffbart forhold ble konkretisert ved at måleren ga utslag.⁴⁴

---

⁴³ Riksadvokatens rundskriv nr 3/1999, punkt 3 og 5. Myhrer, Etterforskningsbegrepet (2001) side 10 flg.

⁴⁴ Myhrer, Etterforskningsbegrepet (2001) side 10-11.

Dersom politiet f. eks hadde funnet to personer på tilhengeren, kunne spørsmålet blitt om disse hadde krav på dokumentinnsyn i det politiet hadde foretatt seg forut for kontrollen. I anmeldelsen ville det gjerne stått at ”Til tid og sted pågrep vi de to siktede”. Da etterforskningen først starter i det måleren gir utslag, må det kunne legges til grunn at mistenkte ikke kan kreve innsyn i opplysningene om hvorfor politiet var der, enten det skyldes tips, etterretningsopplysninger eller et rent slumpetreff. Et spørsmål for seg kan bli om EMDs dynamiske og autonome tolkningsstil kan gjøre endringer her. Dersom f. eks EMD skulle komme til at bruk av CO2-måler er etterforskning, så vil det måtte medføre at mistenkte kan kreve innsyn i det politiet har foretatt seg forut for kontrollen.

Ved ordenstjeneste avdekker politibetjentene en rekke straffbare forhold, og etterforskningen starter da ved politiets observasjon og inngripen. Det har likevel vært fast praksis at politibetjentene kan bruke eget skjønn og ordne bagatellmessige straffbare forhold på stedet (OPS-sakene). I slike tilfeller settes det ikke i gang etterforskning og det skrives ikke rapport eller anmeldelse. Politiet kan imidlertid også i mer alvorligere saker unnlate å skrive anmeldelse. Ved mistanke om bruk av narkotika, kan politiet undersøke ved hjelp av ”Tegn og symptomer”, f. eks ved å lyse på pupillene, og på den måten se om vedkommende er påvirket. Dersom politiet finner at man ikke er påvirket, skulle det i utgangspunktet ha vært opprettet en anmeldelse, og den som har latt seg teste skulle hatt status som mistenkt. Det er imidlertid vanlig at man ikke oppretter straffesak i disse tilfellene. Det kan anføres gode grunner for dette. For det første blir det mye ekstra papirarbeid for en sak man vet blir henlagt, og for den det gjelder vil det være lite gunstig å få en anmeldelse mot seg, spesielt hvis han er et ubeskrevet blad for politiet. Hendelsene kan likevel bli loggført i politiets egen journal. Formålet med undersøkelsen har imidlertid vært å avklare om et straffbart forhold har funnet sted, slik at det må karakteriseres som etterforskning. Det at man ikke følger reglene om rapporteringsplikt, kan imidlertid ikke frata mistenkte innsynsrett. Konklusjonen må i disse tilfellene da bli at mistenkte må kunne kreve innsyn i politiets journal.

”Strategisk kriminaletterretning” eller –kriminalanalyse er betegnelsen på den innhenting og analyse av opplysninger om kriminalitetssituasjonen som gjennomføres for å kunne danne seg en oppfatning av det generelle trusselbildet. Politiet vil da samle inn mye informasjon om ulike miljø, utarbeide analyser, lage statistikker og generelt systematisere disse dokumentene. Formålet er først og fremst å skaffe informasjon til bruk i forebyggende arbeid. Virksomheten vil imidlertid gi informasjon som danner grunnlag for mer målrettet informasjonsinnhenting om bestemte typer kriminell virksomhet i bestemte miljøer, ofte kalt ”Taktisk kriminaletterretning”. Det er antatt at taktisk kriminaletterretning er å anse som etterforskning og riksadvokatens ansvarsområde. Den strategiske kriminaletterretning anses imidlertid ikke som etterforskning, og er Politidirektørens ansvarsområde.⁴⁵

Spørsmålet om hvorvidt mistenkte har rett til innsyn i dokumenter som er innhentet som ledd i den forebyggende virksomheten, men som ikke er tatt inn i etterforskningssaken, var oppe for Høyesteretts ankeutvalg i Rt-2008-1053 og Rt-2008-1575. Begge avgjørelsene gjaldt samme sak. Forholdene var slik at PST var forebyggende forvaltningsorgan, mens politiet var etterforskende organ. I Rt-2008-1053 kom utvalget til at lagmannsretten hadde basert seg på en uriktig forståelse av begrepet ”sakens dokumenter” og opphevet avgjørelsen som nektet innsyn. Når saken kom opp igjen i Rt-2008-1575 sluttet ankeutvalget seg til lagmannsretten uttalelse om at dokumenter som er et produkt av PSTs virksomhet som forvaltningsorgan innenfor sikkerhetsrådgivning, uten tilknytning til saken og som ikke var overlevert til politiet i forbindelse med etterforskningen av saken, ikke var en del av sakens dokumenter. Lagmannsretten hadde imidlertid tolket Rt-2008-1053 på den måten at dokumentene måtte anses som en del av sakens dokumenter som tiltalte og dennes forsvarer i utgangspunktet måtte ha rett til innsyn i. På denne bakgrunn ga lagmannsretten mistenkte innsyn. Utvalget i Rt-2005-1575 viste imidlertid til at lagmannsretten hadde misforstått dets uttalelser (avsnitt 25-26) og opphevet kjennelsen om innsynsrett.

---

⁴⁵ Myhrer, Etterforskningsbegrepet (2001) side 11.

I Rt-2009-1075 var spørsmålet igjen oppe for Høyesteretts ankeutvalg. Problemstillingen var imidlertid nå at PST var både forvaltningsorgan og etterforskningsmyndighet. Utvalget uttalte at når ”den forebyggende virksomheten og etterforskningen i PST er organisert med et klart og notorisk skille mellom virksomhetsdelene, er det etter utvalgets syn ikke grunn til å se annerledes på spørsmålet selv om det her ikke dreier seg om to formelt atskilte organer” (avsnitt 32). Da dokumentene ikke var oversendt eller innhentet i forbindelse med etterforskningen, ble dokumentene ikke ansett å utgjøre en del av ”sakens dokumenter” og innsyn ble nektet. For utenforstående og mistenkte kan dette muligens virke rart. Man oppfatter kanskje ”PST som PST” og ser det som underlig at måten PST organiserer virksomheten på skal få betydning for innsynsretten. Etter min mening er imidlertid avgjørelsen juridisk holdbar. Politiets ulike virksomheter holdes adskilt, selv om de fysisk til og med kan være i det samme bygget. F. eks vil en våpensøknad behandles av politiets forvaltningsavdeling, og krav om dokumentinnsyn vil bli behandlet etter forvaltingsloven og offentleglovas bestemmelser. Brudd på våpenloven vil imidlertid bli etterforsket som en straffesak av etterforskningsavdelingen, og krav om dokumentinnsyn vil bli behandlet etter straffeprosesslovens bestemmelser.

3.1.2 Vilkårene for å iverksette etterforskning

Etter strpl § 224 foretas etterforskning når det ”som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige”. I dette ligger det en rettssikkerhetsgaranti som gjør det klart at etterforskning ikke kan benyttes i utide.

Det er således to alternative grunnlag for å åpne etterforskning: ”anmeldelse” eller ”andre omstendigheter”. Dersom forholdet ikke er helt bagatellmessig, vil normalt en anmeldelse gi ”rimelig grunn” til å iverksette etterforskning. ”Andre omstendigheter” kan f. eks være hvor det fremkommer opplysninger i media som gir rimelig grunn til undersøke.

Andre tilfeller kan være hvor det ikke finnes noen privat fornærmet, som f. eks i narkotika- og trafikksaker. Her inngir som regel politibetjentene anmeldelser på eget initiativ.

Når det gjelder forståelse av uttrykket ”rimelig grunn” er det lagt til grunn av riksadvokaten at det av dette ikke kan utledes noe krav om mistanke om en allerede begått straffbar handling, eller krav om mistanke mot noen bestemt person.⁴⁶ Selv om det ikke stilles opp noe mistankekrav for å åpne etterforskning, står ikke politiet fritt til å foreta etterforskningskritt. I rundskrivet fra riksadvokaten er det anført tre sentrale momenter i vurderingen av om det er rimelig grunn til å iverksette etterforskning.⁴⁷ Momentene vil først og fremst kunne være veiledende i tilfeller hvor det ikke foreligger anmeldelse. Sannsynlighet er det første momentet. I denne vurderingen stilles det krav om en viss sannsynlighet for at det foreligger et straffbart forhold før etterforskning iverksettes. Proporsjonalitetsvurderingen er det neste momentet. Det må foretas en mer kvalitativ vurdering av om et mulig straffbart forhold er så alvorlig at det vil være fornuftig å etterforske det. Det gjelder også et generelt saklighetskrav. Etterforskningen må være saklig begrunnet. Det skal ikke tas utenforliggende hensyn. En persons status eller posisjon, eller et politisk motiv kan ikke begrunne eller utelukke at det blir iverksatt etterforskning. Da kan den lett få preg av myndighetsmisbruk.

Oppsummert kan man da si at dersom det er åpnet etterforskning, samt at vilkårene ”mistenkt” og ”sakens dokumenter” er oppfylt, vil det måtte bero på en konkret vurdering i den enkelte sak om det skal gis dokumentinnsyn. Spørsmålet blir hvilken betydning det har for kravet om dokumentinnsyn at etterforskningen ikke skulle ha vært iverksatt. Dersom det er åpnet etterforskning uten at det har vært grunnlag for dette,⁴⁸ kan det tenkes at politiet vil anføre at mistenkte ikke kan få dokumentinnsyn fordi vilkårene for å starte etterforskning aldri var oppfylt. Dette kan etter min mening ikke føre frem. Dersom vedkommende har eller har hatt status som mistenkt, må han kunne kreve innsyn selv om vilkårene for å åpne etterforskning ikke var oppfylt i utgangspunktet.

---

⁴⁶ Riksadvokatens rundskriv nr 3/1999, del III, nr 1.

⁴⁷ Riksadvokatens rundskriv nr 3/1999, del III, nr 3.

⁴⁸ Se f. eks RG-1999-128. Saken gjaldt krav om erstatning.

4 Begrepet mistenkt

4.1 Straffeprosesslovens bestemmelser – status som siktet

Strpl § 82 har en eksplisitt bestemmelse om når en person får status som ”siktet”. I følge denne bestemmelsen får den mistenkte status som siktet dersom påtalemyndigheten har erklært ham for siktet eller når forfølgning mot ham er innledet ved retten eller det er besluttet eller foretatt pågrepelse, ransaking, beslag eller liknende forholdsregler rettet mot ham. Dersom man får status som siktet i saken, vil man i alle tilfeller anses som mistenkt. ”Siktede” er et mer omfattende begrep enn ”tiltalte”. Den siktede får status som tiltalt når tiltalebeslutning blir utferdiget. Når saken er endelig avgjort, ved henleggelse eller rettskraftig dom, opphører statusen som siktet.

4.2 Status som mistenkt

Den som er eller har vært ”mistenkt” i saken har partsstilling. Etter strpl § 242 har ”mistenkte” innsynsrett i sakens dokumenter. Forståelsen av begrepet ”mistenkt” vil således ha betydning for hvem som har innsynsrett og når denne eventuelt inntreffer. Straffeprosessloven har imidlertid ingen bestemmelse eller definisjon om når en person er å anse som ”mistenkt” i en sak. I rettspraksis er det også lite veiledning om når en person er å anse som mistenkt i straffeprosesslovens forstand. Partsrettighetene for domstolene er knyttet til status som siktet, og det er denne grense det foreligger rettsavgjørelser om, men avgjørelsene er også av betydning for innholdet i mistenktbegrepet.⁴⁹ Det er først og fremst reelle hensyn og den juridiske teori som gir veiledning om hvordan begrepet mistenkt skal forstås, og teorien er stort sett samstemt.⁵⁰ Om vedkommende skal ha status som mistenkt, må avgjøres ut i fra en konkret helhetsvurdering av om personen er blitt behandlet som en mistenkt av politiet under etterforskningen. Det er fullt mulig å ha flere mistenkte i en sak, selv om det er på det rene at det kun kan være en gjerningsperson.

---

⁴⁹ Myhrer, Personvern og samfunnsforvar (2001) side 275.

⁵⁰ Hov, Rettergang II, Straffeprosess (2007) side 201-206. Bjerke/Keiserud, Bind I (2001) side 357-358. Andenæs ved Myhrer, Norsk straffeprosess (2009) side 62. Myhrer, Personvern og samfunnsforvar (2001) side 275-278.

Dersom f. eks en kvinne blir voldtatt av en mann og det er på det rene at gjerningsmannen må være en av to menn som var sammen med henne rundt gjerningstidspunktet, vil begge kunne anses som mistenkt, og således også ha krav på dokumentinnsyn.

Ordet ”mistanke” brukes i de fleste av straffeprosesslovens regler om tvangsmidler. I den sammenheng snakker man om at ”mistanke” betyr en objektiv sannsynlighet av en viss styrke for at den tvangsmiddelet er rettet mot er skyldig i en straffbar handling. Om en person skal anses som ”mistenkt” eller ikke, kan imidlertid ikke være avhengig av om dette vilkåret er oppfylt. Man kan være ”mistenkt” selv om de objektive ”mistanke-vilkårene” ikke er oppfylt, og det er således ikke noen parallellitet mellom ”mistanke” og ”mistenkt”.

De momentene som er avgjørende for om en person er å anse som ”mistenkt” vil være de samme momentene som nevnt ovenfor om siktede i strpl § 82.

Det grunnleggende vilkår for om en person kan anses som mistenkt, er at etterforskningen er ”rettet mot” vedkommende, sml begrepet siktet i strpl § 82. Avgjørelsen av dette vil til en viss grad påvirkes av om det anses som rimelig at vedkommende får den rettighet som posisjonen som mistenkt medfører i det aktuelle tilfelle. Det er derimot ikke ansett tilstrekkelig at man blir utsatt for rutinemessige undersøkelser. Det kan f. eks være der hvor politiet visiterer personer på offentlig sted for å avdekke våpen, jf politiloven § 7a. Den som blir visitert vil da ikke få status som mistenkt.

Som regel starter en etterforskning ved at politiet mottar en anmeldelse fra en fornærmet. Når etterforskning iverksettes mot den som er anmeldt, må det medføre at den anmeldte får status som mistenkt. Situasjonen vil da være slik at den anmeldte har behov for de rettigheter som loven gir ham, f. eks retten til dokumentinnsyn. Det er imidlertid ofte slik at politiet står helt uten oppfatning om hvem gjerningspersonen er. Dersom politiet foretar helt rutinemessige undersøkelser, f. eks rundspørring, vil ikke det gi de avhørte status som mistenkt.

Dersom politiet eller påtalemyndigheten uttrykkelig betegner en person som mistenkt må det medføre at vedkommende får status som mistenkt, sml strpl § 82 hvor erklæring fra påtalemyndigheten er tilstrekkelig til å gi status som siktet.

Dersom det ikke foreligger noen slik uttrykkelig erklæring, er det et vilkår for at vedkommende skal få status som mistenkt at det er besluttet, pågår eller har pågått en forfølgning hvor det foreligger eller forelå en slik sannsynlighet for straffbart forhold forøvet av vedkommende at det er eller var rimelig grunn til å iverksette etterforskning rettet mot ham, jf strpl § 224. At en person føler seg mistenkt gjennom den pågående forfølgning er ikke tilstrekkelig. Status som mistenkt må alltid være objektivt begrunnet. Dette følger av Rt-1997-138. En mann som skulle avhøres rettslig hevdet der at han skulle ha status som siktet i en sak der mange av dem som skulle avhøres kunne være mistenkte. Utvalget viste der til juridisk teori og uttalte at ”Når det er uvisst hvem som har begått den påståtte straffbare handling, og flere blir avhørt i sakens anledning, vil de avhørte normalt ikke kunne anses som siktet” (side 141). Det samme må etter min mening gjelde selv om det bare er én person som skal avhøres, og denne har status som vitne. Vedkommende kan da ikke fremprovosere dokumentinnsyn ved å begjære seg selv mistenkt. Det vil på den annen side ikke ha betydning om påtalemyndigheten mener at vedkommende ikke skal ha status som mistenkt. Det avgjørende er om disposisjoner eller uttalelser fra politiet eller påtalemyndigheten viser at forfølgningen retter seg mot vedkommende.⁵¹ Dersom etterforskningen er ”rettet mot” en bestemt person vil vedkommende altså få status som mistenkt. Avgjørelsen i Rt-1997-138 er således også et eksempel på at etterforskningen ikke var ”rettet mot” vedkommende.

Det kan være slik at det er usikkert om en straffbar handling har funnet sted, men dersom den har det så er det ikke tvil om hvem som er gjerningsmannen. Dette kan være tilfelle i saker som f. eks dreier seg om dokumentforfalskning, falsk forklaring, falsk anklage eller forbrytelser med hensyn til familieforhold. Under slike forhold må man kunne si at vedkommende vil være mistenkt fra det tidspunkt etterforskningen iverksettes.

---

⁵¹ Bjerke og Keiserud, Straffeprosessloven med kommentarer (1996) side 274. Hov, Påtalemyndigheten og kompetanse (1983) side 106.

I andre typer saker er politiets mistanke rettet mot et ubestemt antall personer. Det er på det rene at det er innledet forfølgning, men den er ikke rettet mot en bestemt person. Man sier her at etterforskningen foregår på ”saksnivå” og ikke på ”personnivå”.⁵²

De vanskelige tilfellene er der hvor gjerningsmannen er å finne blant en av flere i en begrenset personkrets. Det kan f. eks være at en person blir funnet knivstukket under en stor bryllupsfest med 100 gjester, og politiet blir tilkalt. Det er på det rene at gjerningspersonen er å finne blant gjestene. Det finnes da et stort antall mulige gjerningspersoner, men ingen kan gjøre krav på å få status som mistenkt. Det er ikke lett å trekke grensen for hvilket antall personer det kan være i kretsen før man har status som mistenkt. En avgjørelse som kan gi en viss veiledning er Rt-1982-173 – Maridalssaken. To tyver ble utsatt for politivold og det var på det rene at gjerningsmennene måtte finnes blant fem av de ti politibetjentene som var involvert i pågripelsen. Høyesterett uttalte der at ”Anmeldelsene og de sparsomme opplysninger som ellers forelå kunne ikke gi noe grunnlag for å utpeke en eller enkelte av aksjonsdeltakerne som mulige skyldige. Mistanken var i så henseende helt ubestemt” (side 176). Denne uttalelsen må ses på bakgrunn av at Høyesterett allerede hadde kommet til at ”siktet-området” i strl § 167 (1) også omfattet en del av det området som i straffeprosessen bare innebærer status som mistenkt. Utsagnet om at mistanken var helt ubestemt, må forstås slik at den heller ikke brakte noen av de 10 tjenestemennene inn under den mistenktstatus som var beskyttet av strl § 167 (1). Avgjørelsen må da forstås slik at etterforskningen ikke var ”rettet mot” noen av de 10 politibetjentene, og at det ble etterforsket på ”saksnivå”. Denne saken representerer sannsynligvis et grensetilfelle.⁵³ Dersom kretsen blir mindre enn ti, men mer enn to, vil man nok kunne si at alle har status som mistenkt.

Oppsummert kan man si at status som mistenkt oppnås stort sett etter de samme kriterier som siktet, men at det er mindre krav til hvor direkte og entydig forfølgningen må være rettet mot vedkommende.

---

⁵² Riksadvokatens rundskriv nr 3/1999, del III, nr 2.

⁵³ Myhrer, Personvern og samfunnsforvar (2001) side 277.

Siktede anses som part i forbindelse med rettsmøter. Siktede har derfor krav på å bli varslet om rettsmøtene, være tilstede og til å uttale seg. Det vil ikke bare gjelde under hovedforhandlingen, men i utgangspunktet også for rettsmøter som holdes på etterforskningsstadiet, jf strpl §§ 243-245. Disse rettighetene tilkommer ikke mistenkte. Det er imidlertid ikke noe vilkår at mistenkte har fått status som siktet for at han skal kunne bringe spørsmålet om innsynsrett inn for retten.⁵⁴ Selv om mistenkte ikke blir innkalt til rettsmøtet, vil han gjennom innsynsretten kunne lese avhøret i ettertid.

Når det gjelder begrepet ”mistenkt” i § 242 uttaler Hov at ”bestemmelsen bør forstås på samme måte som strpl § 241 – at retten bare tilkommer en mistenkt som det pågår etterforskning mot”.⁵⁵ Ut i fra ordlyden i ”pågår” må det kunne sies å ligge at krav om aktualitet. En formell status som mistenkt kan da ikke være tilstrekkelig. Man kan f. eks være sjekket ut av saken, men så går det noe tid med til saksbehandling før saken formelt henlegges. Vedkommende vil da ikke ha noen anklager å forsvare seg mot, og har dermed heller ikke et aktuelt behov for dokumentinnsyn.

Det kan på den annen side tenkes at personen i et slikt tilfelle vil kunne ha et behov for innsyn. De fleste ville nok ha vært nysgjerrig på hvilke anklager som ble fremsatt og ikke minst hvem som fremsatte de. Et slikt innsyn kan også være med på å fremskynde henleggelsen av saken, som kan være viktig for den mistanken er rettet mot. Etter at saken er henlagt kan innsyn kreves etter påtaleinstruksen kapittel 4.

Konklusjonen blir da at den som oppnår status som mistenkt vil ha krav på dokumentinnsyn. Hvorvidt man oppnår denne statusen må imidlertid være objektivt begrunnet, og man kan ikke begjære seg selv mistenkt med det formål å få dokumentinnsyn.

---

⁵⁴ Innst.O. nr 37 (1980-1981) side 29-30.

⁵⁵ Hov, Rettergang II, Straffeprosess (2007) side 204.

5 Sakens dokumenter

5.1 Innledning

Hvordan begrepet ”sakens dokumenter” kan begrense innsynsretten er hovedproblemstillingen i dette kapitlet, men denne kan deles i flere underproblemstillinger. Den første betingelsen for innsyn er at det må dreie seg om et ”dokument” i lovens forstand. Problemet som oppstår her er hvordan begrepet ”dokument” er å forstå. Det kan reises spørsmål om det kun gjelder tekst som er skrevet på papir, eller om begrepet må omfatte mer enn dette.

En annen problemstilling er hvilke dokumenter som er ansett å utgjøre ”sakens dokumenter”, og hvilke som faller utenfor. Utgangspunktet er at mistenkte har rett til å gjøre seg kjent med alle saksdokumentene, jf Rt-1993-1077.

Det må videre dreie seg om innsyn i ”saken”. Spørsmålet blir da hvordan ”saksbegrepet” skal forstås. Utgangspunktet er at mistenkte har krav på innsyn i den saken som gjelder mistenkte. Betydningen av dette viser seg først og fremst i de tilfeller hvor det er flere mistenkte eller hvor det er forøvet flere forbrytelser. Det kan da bli spørsmål om man har å gjøre med en eller flere saker.

5.2 Dokumentbegrepet

Begrepet ”dokument” er sentralt i blant annet offentlighetsloven og forvaltningsloven, og er definert i disse lovene, se straks nedenfor. Straffeprosessloven gir imidlertid ingen definisjon på hva som menes med ”dokument”. Etter en naturlig, språklig forståelse av ordlyden er det ikke innlysende hva som menes med begrepet. I vårt dagligspråk må det vel kunne legges til grunn at det menes en ”skriftlig redegjørelse”, og at det foreligger skrift på et papir. Muligens har det også et offisielt preg. Et personlig brev til en venn vil sannsynligvis ikke kalles et ”dokument”. Eckhoff karakteriserer et dokument som ”skrevne tekster”, og mener at også kart, skisse og fotografier faller inn under begrepet.⁵⁶

---

⁵⁶ Eckhoff, Forvaltningsrett (1982) side 448.

I juridisk teori er det antatt at dokumentbegrepet i straffeprosesslovens regler om dokumentinnsyn skal forstås på samme måte som offentlighetslovens og forvaltningslovens regler om dokumentinnsyn. Det fremgår imidlertid at dokumentbegrepet kan gis et noe videre omfang i straffesaker, slik at også lydbånd, film, magnetbånd og lignende hjelpemidler ved elektronisk databehandling vil være omfattet.⁵⁷ Etter forvaltningsloven § 2 (1)f, arkivlova § 2a og offentleglova § 4 favner dokumentbegrepet vidt. Det følger av disse bestemmelsene at et dokument er ”en logisk avgrenset informasjonsmengde som er lagret på et medium for senere lesing, lytting, fremføring, overføring eller lignende”. En definisjon som dette gjør således dokumentbegrepet teknologinøytralt.

Magnussen spør da om det fortsatt er grunn til å anvende et videre dokumentbegrep i straffesaker.⁵⁸ Det som synes å være aktuelt materiale for innsynsretten virker allerede å være omfattet av dokumentbegrepet i forvaltningsloven og offentleglova. Det som fortsatt kan falle utenfor begrepet vil typisk være gjenstander, spor og åsteder. Det vil imidlertid her være utarbeidet etterforskningsrapporter og eventuelt bilder som vil være en del av dokumentene i saken. Dersom det likevel skulle vise seg at noe det er praktisk å gi innsyn i, ikke faller inn under dokumentbegrepet i offentleglova, kan det etter Magnussens syn være grunn til å opprettholde et videre dokumentbegrep i forhold til straffesaker. Dette på bakgrunn av at hensynene som taler for rett til dokumentinnsyn gjør seg gjeldende med større styrke i straffesaker enn i forvaltningssaker. Blant annet vil det være viktigere med materielt riktige avgjørelser. Jeg er enig med Magnussen i dette. Det er nok så at det tidligere var behov for å anvende et videre dokumentbegrep, men nå som lovgivningen er blitt mer enhetlig er ikke dette behovet lenger tilstede. Den forståelsen som er lagt til grunn for dokumentbegrepet er nok et resultat av at det er innholdet i dokumentet som er interessant for mistenkte, og ikke måten det er lagret på. Etter prinsippet om ”equality of arms” er det viktig at mistenkte har tilgang til de samme opplysningene som påtalemyndigheten, og kan forsvare seg mot anklagene.

---

⁵⁷ Bjerke/Keiserud (2001) side 872-873. Ot.prp. nr. 24 (2002-2003) side 13.

⁵⁸ Magnussen (2006) side 27.

Det er også et spørsmål om hva som skal anses som "ett" dokument. Dette kan være relevant i forhold til enkelte av unntakene fra innsynsretten. Det kan anføres at det er dokumentet i sin helhet som er unntatt fra innsyn. Dersom man kommer til at det er snakk om flere dokumenter og ikke ett, må dermed vilkårene for å nekte innsyn være oppfylt for hvert av dokumentene. I forhold til diskusjonen om offentlighetslovens dokumentbegrep er det av Frihagen uttalt at ett dokument er det som "fremstår som en samlet fremstilling".⁵⁹ Et notat, et vedlegg eller en dom må således ses på som ett enkelt dokument, selv om det består av flere sider. Dersom det i en dom henvises til et vedlegg, må utgangspunktet være at det er snakk om ett dokument. Dette må imidlertid vurderes ut fra innholdet i dokumentene, og man må se på om dette fremstår som en samlet fremstilling.

5.3 Hva er "sakens dokumenter"?

Begrepet "sakens dokumenter" brukes som utgangspunkt for hvilke opplysninger innsynsretten omfatter. Dette gjelder både etter straffeprosessloven §§ 28, 100a, 242, 264a og 267. Høyesteretts kjæremålsutvalg slo fast i Rt-2006-157 at avgrensningen av begrepet er den samme etter §§ 242 og 264. Ut fra Høyesterettspraksis må det imidlertid kunne legges til grunn at begrepet er mindre omfattende på etterforskningsstadiet enn etter tiltale er tatt ut, se punkt 5.3.1.4. Det vil likevel være slik at utgangspunktet for vurderingen er den samme på alle stadiene av saken. Dersom et dokument er å anse som et av "sakens dokumenter", vil utgangspunktet være at mistenkte og hans forsvarer har rett til innsyn i det. Dersom dokumentet ikke er å anse som et av "sakens dokumenter", vil dette således falle utenfor mistenktes innsynsrett. Betydningen av begrepet viser seg altså på den måten at det kan begrense mistenktes innsynsrett. Det er derfor viktig å kunne avgjøre hva som utgjør "sakens dokumenter".

De hensyn som taler for at mistenkte gis innsyn er nevnt under punkt 2.2. Disse hensynene taler også for at hva som utgjør "sakens dokumenter" ikke blir for begrenset. Dokumentene kan utgjøre viktige bevis i saken, og det er viktig for mistenkte at han får innsyn i disse

---

⁵⁹ Frihagen, Offentlighetsloven, Bergen (1994) side 239-245.

dokumentene. De kan utgjøre bevis for mistenktes uskyld, være viktige opplysninger for straffeutmålingen eller bevis for at politiet har benyttet ulovlige metoder.

Dersom påtalemyndigheten ønsker å bruke opplysningene som bevis, er det viktig for mistenkte at han får anledning til å forberede sitt forsvar. Selv om påtalemyndigheten ikke skulle ønske å bruke opplysningene i straffesaken, kan det imidlertid være viktig for mistenkte å få innsyn. Mistenkte kan f. eks vurdere opplysningene annerledes enn påtalemyndigheten. På den annen side kan det foreligge hensyn som taler mot innsyn, f. eks at innsyn vil skade etterforskningens formål.

Utgangspunktet for avgrensningen av hva som utgjør ”sakens dokumenter” vil være de dokumentene som er ført i politiets dokumentliste. Mer enn et utgangspunkt er imidlertid ikke dette, jf Rt-2004-1642. Utvalget uttalte der at ”Det sier seg selv at bevismateriale av betydning ikke kan holdes utenfor innsynsretten utelukkende ved at det ikke føres i dokumentfortegnelsen” (avsnitt 11). Spørsmålet blir da hvilke dokumenter, foruten de som er ført i dokumentlisten, som likevel er en del av ”sakens dokumenter”.

I Rt-1993-1077 uttalte utvalget at ”straffeprosessloven § 242 sentralt tar sikte på dokumenter som inneholder opplysninger og bevis vedrørende selve saksforholdet i vid forstand” (side 1080). I Rt-1993-1121 uttalte utvalget at sakens dokumenter utgjør en enhet og at påtalemyndigheten ikke har adgang til å begrense innsynsretten ved å la være å legge frem enkelte dokumenter i rettsmøte (side 1126). I Rt-2007-1435 sier Høyesterett at med ”sakens dokumenter” siktes det til ”dokumenter som er blitt til eller skaffet til veie i forbindelse med etterforskningen av de aktuelle tiltalepunkter” (avsnitt 29).

Dette er også fulgt opp i Rt-2008-1053. Ut i fra disse avgjørelsene vil utgangspunktet da måtte bli at innsynsretten gjelder de dokumenter som politiet har skaffet til veie eller generert i løpet av etterforskningen av de handlinger som tiltalen gjelder.

Ut i fra dette synes innsynsretten ganske vid. Spørsmålet blir da om politiet har noen mulighet for å begrense mistenktes innsynsrett med det argument at dokumentet ikke hører til ”sakens dokumenter”. Det er spesielt i forbindelse med innsyn i opplysninger fra

kommunikasjonskontroll at dette spørsmålet har vært oppe for Høyesterett, og i de siste årene har det kommet flere rettsavgjørelser om temaet. Loven har også vært endret forholdsvis ofte, slik at rettskildebildet har vært noe uklart. I det følgende vil jeg drøfte om politiet har mulighet til å begrense innsynsretten ytterligere med den begrunnelse at opplysningene ikke er en del av ”sakens dokumenter”.

5.3.1 ”Interne dokumenter”

Med ”interne dokumenter” menes dokumenter som ikke ses på som ”sakens dokumenter” i lovens forstand. Det er særlig tre typer av dokumenter som er aktuelle. Det er innstilling fra underordnet til overordnet påtalemyndighet, samlerapporter og kommunikasjonskontrollmateriale. Disse tre dokumenttypene vil bli gjennomgått i det følgende.

Dersom politiet har mulighet til å holde et dokument internt, vil det avskjære mistenktes innsynsrett. Interne dokumenter er ikke ført inn i dokumentlisten og er ikke ment å skulle brukes som bevis.⁶⁰ Et annet begrep som har vært benyttet om denne typen dokumenter er ”0-dokumenter”. Dette navnet kommer av at de aktuelle dokumenter er ført inn under 0 i dokumentlisten. Når man tar utskrift av dokumentlisten, vises da ikke disse dokumentene. Mistenkte har således ikke mulighet til å se ut fra dokumentlisten om det finnes ytterligere dokumenter. Eksempler om betydningen av 0-dokumenter finnes blant annet i NOU 2007:7, Fritz Moen og norsk strafferettspleie. Et dokument som var avskrift av dagboken til en drept kvinne (Sigrid) ble ført som 0-dokument av politiet i 1976, og således ikke lagt frem for forsvareren. Statsadvokaten visste heller ikke om dokumentet. Dagboken hadde bevisverdi for når kvinnen ble drept, og Moen ble som kjent dømt for drapet. Først i 2006 ble dokumentet ført inn i saken.⁶¹ Betydningen av 0-dokumenter fikk også betydning for drapet på en annen kvinne (Torunn) som Moen ble dømt for. Enkelte avhør som talte til Moens fordel ble der ført som 0-dokumenter, mens en egenrapport som talte mot Moen ble

---

⁶⁰ Om interne dokumenter, se Bjerke/Keiserud (2001) side 873.

⁶¹ NOU 2007:7, side 213, punkt 8.3.6.

dokumentført i saken.⁶² Dette viser at etterforskerens fortolkning av bevisene kan få alvorlige konsekvenser. Objektivitetsprinsippet er sentralt hos politi og påtalemyndighet, og både det som kan tale for og det som kan tale mot mistenkte skal fremlegges. Det er imidlertid ikke tvil om at det i løpet av etterforskningen av en omfattende straffesak vil produseres en rekke dokumenter som ikke har betydning for saken. Problemet med 0-dokumenter er at dokumentene ikke blir gjort kjent for andre enn politiet og eventuelt påtalemyndigheten. En løsning kunne kanskje være at det føres en egen dokumentliste med 0-dokumenter, slik at det i hvert fall blir mulig for påtalemyndigheten, mistenkte og forsvarer å se at det finnes flere dokumenter. Begrepet 0-dokument har imidlertid ikke selvstendig betydning. Det at politiet klassifiserer et dokument som 0-dokument har ikke annen betydning enn at politiet har vurdert det slik at dokumentet ikke har betydning for saken. Politiet kan ikke nekte innsyn på det grunnlag at dokumentet er et 0-dokument. Ved en eventuell prøving i retten vil domstolen prøve realiteten, og ikke politiets klassifisering.

5.3.1.1 Politiets rapporteringslikt

Etter hvert som etterforskningen skrider frem, vil politiet skrive rapporter om det som blir foretatt av avhør, undersøkelser og lignende. Det kan da oppstå spørsmål om politiet har adgang til å unnlate å gjøre disse typer dokumenter eller opplysninger til ”sakens dokumenter”. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte om dette i Rt-1993-1121 at ”Sakens dokumenter må anses for å utgjøre en enhet, og påtalemyndigheten kan ikke ha adgang til ut fra en skjønnsmessig vurdering å beslutte at enkelte dokumenter skal unntas fra fremleggelse for retten og den offentlige forsvarer” (side 1126). Det må således kunne legges til grunn at politiet har en dokumentasjonsplikt, og politiet kan ikke unnlate denne plikten med det formål å begrense mistenktes og forsvarers innsynsrett.

Det kan da oppstå spørsmål om det foreligger dokumentasjonsplikt av etterforskningen, eller om politiet kan unnlate å dokumentere det man faktisk foretar seg. Hvis det ikke foreligger noen opplysninger eller dokumenter som sådan, er det jo ikke noe å få innsyn i. Hvis det foreligger en plikt til å utarbeide rapporter, kan ikke politiet stå fritt til å begrense mistenktes innsynsrett ved å la være å dokumentere etterforskningsskritt.

---

⁶² NOU 2007:7, side 319, punkt 13.3.1.2.

Når politiet skriver rapporter skiller man mellom avhørsrapporter, egenrapporter og rapporter om bruk av tvangsmidler.⁶³ Plikten politiet har til å dokumentere disse rapportene varierer. Det følger av straffeprosessloven § 230 (5) og påtaleinstruksen § 8-14 at politiet har plikt til å sette opp rapport om avhør. Plikten gjelder for enhver forklaring, jf påtaleinstruksen § 8-14 (3). Bruk av tvangsmidler kan skje på grunnlag av beslutning/kjennelse fra retten eller på grunnlag av beslutning/ordre fra påtalemyndigheten. Beslutning/ordre fra påtalemyndigheten skal enten være skriftlig, eller nedtegnes snarest mulig, jf strpl §§ 157, 175, 179, 197, 205 og 222a. I tillegg skal det i enkelte tilfeller skrives rapporter, jf strpl § 207 og påtaleinstruksen §§ 9-5 og 10-8. Dokumenter som er nevnt her, er utvilsomt en del av ”sakens dokumenter”.

En egenrapport er en redegjørelse fra en politibetjent om hva denne selv har sett eller hørt, eller om undersøkelser som er foretatt.⁶⁴ Det følger av politiinstruksen § 7-6 at en politibetjent har en alminnelig rapporteringsplikt. Plikten inntreer i de tilfeller der politibetjenten, i eller utenfor tjenesten, får kjennskap til opplysninger som enten er av betydning for politiet i sin alminnelighet, eller av interesse for arbeidet med et konkret saksforhold. I teorien synes det å være lagt til grunn at rapporteringen skal være skriftlig.⁶⁵ Ordlyden i § 7-6 sier imidlertid at politibetjentens foresatte skal ”varsles”. Det kan således tenkes at etterforskeren på saken varsler den ansvarlige hovedetterforsker muntlig om hva han har sett, hørt eller gjort. Det heter også i § 7-6 (2) at rapporter og meldinger skal ”avgis”. Ut i fra dette må det antas at en muntlig varsling er tilstrekkelig for at rapporteringsplikten til politibetjenten er ivaretatt. En slik muntlighet vil da føre til at det ikke foreligger noe skriftlig dokument å få innsyn i. I overskriften til bestemmelsen er det imidlertid benyttet ordet ”Rapportskriving”. Således kan det synes forutsatt at rapporteringen skal nedskrives. I andre ledd er det også en passus om at rapporter og meldinger for øvrig skal ”utformes i samsvar med de rapportskrivingsnormer og øvrige retningslinjer som gjelder til enhver tid”. Hvilke normer og retningslinjer det her siktes til

---

⁶³ Auglend, Politirett (2004) side 646.

⁶⁴ Auglend, Politirett (2004) side 646.

⁶⁵ Andenæs, Bind I (2000) side 283-284. Williksen/Bjerknes (2005) side 469. Magnussen (2006) side 29.

er for meg uklart. Det kan imidlertid av dette kanskje utledes at et krav om skriftlighet synes forutsatt. Videre kan det anføres at et krav om skriftlighet følger av kravet om god forvaltningsskikk. Skriftlighet gir også notoritet og virker mer profesjonelt. Etter mitt syn burde imidlertid et krav om skriftlighet kommet tydeligere frem i politiinstruksen § 7-6.

Politiet har altså en omfattende plikt til å utarbeide rapporter fra avhør, egenrapporter og bruk av tvangsmidler. En av grunnene til dette er nok at disse er meget betydningsfulle i politiets virksomhet. Rapportene er avgjørende både ved avgjørelsen av tiltalespørsmålet og som bevis i saken. Dokumentasjon er videre viktig for at det skal være mulig å kunne føre kontroll med at politiets etterforskning ligger innenfor det lovlige, og at denne har vært tilstrekkelig omfattende og grundig.⁶⁶ En unnløstelse av å skrive rapporter vil kunne utgjøre en omgåelse av reglene om dokumentinnsyn.

Det kan også reises spørsmål om hvorvidt politiet har en plikt til å gjøre tips fra publikum, informantinformasjon og lignende til sakens dokumenter. I følge Rt-1993-1121 har politiet ikke en plikt til det. Kjæremålsutvalget uttaler der at ”politiet må ha en viss skjønnsmessig adgang til å vurdere hvorvidt arbeidsnotater om tips som mottas fra publikum, tysteropplysninger mv skal gjøres til saksdokumenter og dermed falle inn under § 242, eller om de bare skal brukes som utgangspunkt for etterforskningen” (side 1126-1127). Ut i fra de avgjørelsene som har kommet på 2000-tallet, kan det stilles spørsmål om Høyesterett ville ha sagt det samme i dag. Etter min mening kan nok normen opprettholdes, men jeg antar at Høyesterett vil tillate mindre skjønnsmuligheter for politiet i dag enn på 1990-tallet. Grunnen til det er at EMK gjennom avgjørelsene på 2000-tallet virkelig har blitt aktualisert og sunket inn over oss. Før denne tid var man ikke så oppmerksom på de begrensningene EMK medførte.

Det kan også tenkes at etter at en straffbar handling har funnet sted, mottar politiet en mengde tips fra publikum. Informasjonsmengden er kanskje stor og politiet må gjennomgå alle opplysningene. Etter gjennomgangen viser det seg at det meste er blindspor og ikke

---

⁶⁶ Williksen/Bjerknes (2005) side 36.

fører noe sted. Således brukes informasjonen ”som utgangspunkt for etterforskningen”, men å legge all denne informasjonen inn i sakens dokumenter kunne ha gjort saken unødvendig uoversiktlig. På den annen side kan det finnes informasjon der som kan være nyttig for mistenkte, slik at politiets adgang til å kontrollere all informasjon kan være uheldig. Dersom mistenkte ikke vet hvilken informasjon som finnes, kan det kanskje også være vanskelig for ham å benytte seg av sin rett etter strpl § 241 til å begjære rettergangsskritt til avkreftelse av mistanken. Dersom bruk av informasjonen fører til konkrete etterforskningskritt, f. eks i form av avhør, vil mistenkte få innsyn i avhørsdokumentene.

Dersom politiet mottar tips før den straffbare handling finner sted, vil informasjonen gjerne bli loggført i politiets interne etterretningsregister. Politiet mottar kanskje flere tips fra et kriminelt miljø om en person som frykter for livet sitt, og angir en konkret gjerningsmann. Dersom personen blir funnet død under mistenkelige omstendigheter, blir informasjonen politiet mottok gjerne brukt ”som utgangspunkt for etterforskningen”. Under etterforskningen viser det seg så at politiet finner bevis som tyder på at tipsene stemmer. Politibetjentene som har skrevet informasjonen i registeret blir gjerne bedt om å skrive en egenrapport på bakgrunn av tipsene som ble mottatt. Egenrapporten kan så igjen bli brukt som grunnlag til f. eks å anvende tvangsmidler.

Spørsmålet kan da bli om mistenkte har krav på innsyn i det interne registeret, eller kun egenrapportene som politibetjentene skriver. Hensynet til kontradiksjon tilsier at mistenkte får tilgang til all bakgrunnsinformasjonen, slik at han har mulighet til å etterprøve opplysningene og forberede sitt forsvar. Det kan også være uheldig at politiet har mulighet til å utforme en egenrapport senere i etterforskningen, hvor man da har mulighet til å utelate opplysninger fra registeret som kan tale til mistenktes fordel. På den annen side kan det vanskeliggjøre politiets arbeid, dersom de hele tiden må ha i bakhodet at en fremtidig mistenkt kan få innsyn i interne arbeidsnotater. Det kan da bli mangelfull registerføring. Politiet er avhengig av at informasjon blir lagret for at man skal kunne holde oversikten over ulike kriminelle miljøer og personer over tid. Publikum kan også vegre seg for å tipse politiet dersom de senere kan risikere å bli dratt inn i en straffesak de ikke ønsker.

Det må således kunne legges til grunn at politiet har en mulighet til å utarbeide egenrapporter med bakgrunn i opplysninger fra interne registre, og at mistenkte ikke kan kreve innsyn i selve registeret. Et slikt synspunkt har muligens også støtte i Rt-2009-1075 (se avhandlingen side 22). Politiets mulighet til å avgjøre hva som skal gjøres til et dokument i saken er imidlertid ikke ubegrenset. Det må foretas en konkret vurdering av det enkelte dokument, jf Rt-1993-1121. Politiet kan ikke gis anledning til å holde et hvilket som helst dokument internt. Det må dreie seg om dokumenter som ikke har betydning for straffesaken, men som bare er utgangspunkt for etterforskningen. Bevisavskjæringsregelen i strpl § 292 kan gi veiledning her. Hvorvidt denne bestemmelsen kan begrense innsynsretten har i de senere år vært oppe flere ganger for Høyesterett og rettstilstanden har ikke vært helt klar.

5.3.1.2 Forholdet til bevisavskjæringsregelen i strpl § 292

Innsynsretten har sammenheng med hensynet til kontradiksjon. Mistenkte har behov for å se de bevis som kan eller vil bli ført mot ham, og innsynsretten har derfor tilknytning til reglene om bevisføring. I Rt-1991-1142 uttalte Høyesterett følgende om omfanget av tiltaltes rett til innsyn i politiets interne dokumenter: ”Hvilke begrensninger som her gjelder er kanskje noe uklart. Jeg antar at spørsmålet må vurderes i forhold til bevisavskjæringsregelen i straffeprosessloven § 292: Innsynsretten må i hvert fall gjelde de dokumenter som ikke vil kunne nektes ført som bevis under hovedforhandlingen. Kan vilkårene etter denne bestemmelsen ikke antas å være til stede, vil tiltalte ha rett til innsyn [...]” (side 1145). Det ble imidlertid ikke gitt noen konkret veiledning om når det ikke kan kreves innsyn. Dersom man tolker denne uttalelsen antitetisk, kan det synes som om at der vilkårene for å nekte bevisførsel er tilstede, vil siktede ikke ha krav på innsyn. I den praksis som fulgte i ettertid ble også dette lagt til grunn. I 1992 ble det av lovgiver besluttet at materiale fra kommunikasjonskontroll ikke skulle kunne brukes som bevis under hovedforhandlingen, og tiltalte skulle dermed heller ikke ha innsyn.⁶⁷ Dette forbudet ble imidlertid opphevet igjen i 1999, og tiltalte ble gitt innsynsrett igjen.⁶⁸

---

⁶⁷ Ot.prp. nr. 40 (1991-1992) side 31-32.

⁶⁸ Ot.prp. nr 64 (1998-1999) side 66 flg.

Det ble også senere lagt til grunn av lovgiver at innsynsretten ikke gjaldt der vilkårene for bevisavskjæringsreglene i § 292 var oppfylt.⁶⁹ Høyesterett har også lagt forståelsen av kjennelsen i Rt-1991-1141 til grunn for sine avgjørelser, jf blant annet Rt-2002-1049 og Rt-2005-209. Forbindelsen mellom innsynsretten og bevisavskjæringsregelen er også stadfestet i flere dommer, uten at spørsmålet om uttalelsen i Rt-1991-1142 kan tolkes antitetisk er spissformulert. I Rt-2004-1642 (avsnitt 14) sa Høyesterett at det var vanskelig å se at dokumentet ville kunne vært nektet ført under hovedforhandlingen, om det da hadde vært kjent for den ankende part og han hadde krevd det ført, jf strpl § 292. I så fall ville dokumentet vært omfattet av ”sakens dokumenter” etter strpl § 242.

I Rt-2005-198 sa utvalget at ”når det er tatt ut tiltale, må alle dokumenter som etter § 292 annet ledd ikke kan nektes ført som bevis under hovedforhandlingen, betraktes som saksdokumenter”. I Rt-2005-207 uttaler utvalget at det ”fremgår av avgjørelsene inntatt i Rt-1991-1142 og Rt-2002-246 at vurderingen av hva som omfattes av begrepet ”sakens dokumenter” er knyttet til kriteriene i straffeprosessloven § 292, med andre ord til rettens adgang til å avskjære bevisførsel om forhold som er uten betydning for saken eller allerede er tilstrekkelig bevist”.

Før lovendringen av 28. juni 2002 nr 55, i kraft 1. oktober 2002, kunne retten bare avskjære bevis som var ”uten betydning for saken”. Etter lovendringen er ordlyden nå at beviset må være ”uten betydning for dommens innhold”. Dette alternativet sikter til opplysninger som verken har betydning for skyldspørsmålet eller straffespørsmålet.⁷⁰ Begrepet er nå videre og medfører at bevis kan avskjæres i flere tilfeller enn tidligere. Et bevis kan være uten betydning for dommens innhold selv om det angår saken. Om dette skulle ha betydning for innsynsretten ble ikke drøftet ved lovendringen, men det synes forutsatt at sammenhengen mellom § 292 og § 242 skulle bestå.⁷¹ Det kom imidlertid avgjørelser fra Høyesterett hvor man gikk bort i fra denne læren. I Rt-2005-1137 (avsnitt 66-67) går flertallet i Høyesterett (dissens 3-2) igjennom forholdet mellom strpl §§ 242, 264 og 292.

---

⁶⁹ Ot.prp. nr 24 (2002-2003) side 15.

⁷⁰ Ot.prp. nr 24 (2002-2003) side 15.

⁷¹ Ot.prp. nr 24 (2002-2003) side 14.

Det blir da fastslått at det § 292 regulerer er hvilke bevis som kan nektes ført under hovedforhandlingen, og ikke innsynsretten på et tidligere tidspunkt. Flertallet finner ikke noe veiledning om sammenhengen mellom disse reglene i forarbeidene og viser til at Rt-1991-1142 bare konstaterer hva det i alle fall må gis innsyn i. Høyesterett legger derfor avgjørende vekt på ordlyden. Det blir deretter konstatert at de vanlige reglene om dokumentinnsyn etter § 264 da må gjelde. Koblingen mellom innsynsrett og bevisavskjæring blir således opphevet av Høyesterett. Avgjørelsen ble også fulgt opp i Rt-2006-95 (dissens 4-1).

I Rt-2007-99 viste utvalget til Rt-2005-1137 og Rt-2006-95 og uttalte at ”Etter straffeprosessloven § 292 annet ledd bokstav a kan ”bevis som er for hånden” nektes ført når beviset ”gjelder forhold som er uten betydning for dommens innhold”. Lagmannsretten har lagt til grunn at dokumenter som kan nektes ført for retten etter denne bestemmelsen, faller utenfor begrepet ”sakens dokumenter”. Kjæremålsutvalget er ikke enig i det. Det kan ikke være tvil om at dokumenter som er utferdiget i forbindelse med påtalemyndighetens arbeid med å få tilbake et ransutbytte, i utgangspunktet hører til sakens dokumenter og omfattes av forsvarerens rett til innsyn i dokumentene i medhold av lovens § 264. Utvalget kan ikke se at § 292 begrenser denne retten” (avsnitt 14-15). På bakgrunn av denne praksis kom departementet senere til at bevisavskjæringsregelen i § 292 ikke begrenser retten til innsyn,⁷² og dette er nå gjeldende rett. Utviklingen og presiseringen som har kommet på 2000-tallet viser at begrepet ”sakens dokumenter” omfatter mer enn det som ikke kan avskjæres som bevis.

Oppsummert kan man da si at ”sakens dokumenter” utgjør de dokumenter som er blitt til eller kommet frem under etterforskningen av den sak tiltalen gjelder, men at påtalemyndigheten har en viss skjønnsmessig adgang til å unnta arbeidsnotater, tips, etterretningsopplysninger og dokumenter som utvilsomt er interne. Politiets skjønnsmessige vurdering kan imidlertid overprøves av retten, jf Rt-1993-1121.

---

⁷² Ot.prp. nr 76 (2006-2007) side 11.

5.3.1.3 Innstillinger fra underordnet til overordnet påtalemyndighet, samlereporter og annen bearbeidelse av faktum

En type av dokumenter som det etter straffeprosessloven gjelder særlige regler for er innstillinger fra underordnet til overordnet påtalemyndighet mv. Mistenkte og hans forsvarer her etter rettspraksis ikke krav på innsyn i disse.⁷³ Innstillingene føres vanligvis inn som dokument nr 1 i dokumentlisten og er således ikke 0-dokumenter.

I Rt-1993-1077 (Bjugn-saken) var spørsmålet om A, som var siktet for sedelighetsforbrytelser, hadde rett til innsyn i statsadvokatens innstilling til riksadvokaten om påtalespørsmålet. Utvalget uttalte at påtalemyndigheten har ”et klart behov for å kunne arbeide internt og uforstyrret med egne vurderinger før det tas beslutninger som meddeles utad” (side 1081). Videre ble det uttalt at de reelle hensyn som gjør seg gjeldende stort sett er de samme som ligger bak regelen i fvl § 18a (den gang fvl § 18 (2)). Innsyn ble derfor nektet. I RG-1998-922 ble korrespondanse og notater mv innen POT og mellom POT og påtalemyndigheten ansett å falle utenfor hva forsvareren skal gis innsyn i. Retten viste også i denne avgjørelsen til fvl § 18a. Hensikten med å unnta dokumentene var å skjerme de interne beslutningsprosesser i POT.

Fvl § 18 regulerer partenes rett til innsyn i dokumentene i en forvaltningssak. Hovedregelen er at partene har rett til innsyn i alle sakens dokumenter. I fvl § 18a er det oppstilt et unntak for interne dokumenter. I § 18c er det imidlertid oppstilt et unntak fra unntaket, da ”faktiske opplysninger eller sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum” ikke unntas fra partens innsynsrett. Dette gjelder likevel ikke faktiske opplysninger uten betydning for avgjørelsen og heller ikke når opplysningene eller bearbeidelsen finnes i et annet dokument som parten har tilgang til. Bakgrunnen for fvl § 18c er at avgjørelsen i saken ikke skal treffes på et faktisk grunnlag som parten ikke har fått mulighet til å undersøke og eventuelt uttale seg om. Det kan da stilles spørsmål om mistenkte bør ha rett til innsyn i de deler av en innstilling som kun inneholder faktiske opplysninger.

---

⁷³ Se også: Andorsen, LoR 2000, side 31. Bjerke/Keiserud, Bind II (2001) side 873.

I NOU 2009:15, punkt 26.7.2, er det foreslått at det inntas unntak i strpl § 242 tilsvarende det som finnes i fvl §§ 18a, 18c og offentleglova § 14. Unntaksretten er således foreslått å gjelde underordnet påtalemyndighets innstilling til den overordnede, men ikke faktiske opplysninger. En slik bestemmelse virker i utgangspunktet fornuftig. Mistenkte bør få anledning til å uttale seg om faktiske opplysninger som kan ha betydning for avgjørelsen som skal treffes. Politiet (Kripes) er imidlertid skeptisk til en slik løsning.⁷⁴ De er enig i at det bør lovfestes et unntak for dokumenter som er utarbeidet som ledd i politiets og påtalemyndighetens interne saksforberedelse, men mener at et dokument som er utarbeidet i den interne saksforberedelsen alltid skal unntas i sin helhet. De hevder at faktiske opplysninger som er fremkommet eller innhentet under etterforskningen av de handlinger mistanken eller tiltalen gjelder pr definisjon er å anse som sakens dokumenter, og at disse aldri skal fremkomme i interne dokumenter uten at de også gjøres tilgjengelig for forsvarer i form av et saksdokument eller en elektronisk fil som forsvarer gis innsyn i.

Videre fremheves det at å gi innsyn i ”deler av interne dokumenter”, og å definere denne innsynsretten som et unntak fra unntaket for interne dokumenter, fremstår som lite hensiktsmessig lovgivningsteknikk. At forsvarer har krav på innsyn i disse faktiske opplysningene mener politiet allerede følger av § 242 første ledd. Jeg er enig i politiets synspunkt her. Faktiske opplysninger skal gjøres til sakens dokumenter i det de blir produsert, og ikke føres i interne dokumenter som det gis innsyn i ved en begjæring.

Utvalget har videre foreslått at det gis innsyn i ”sammendrag og annen bearbeidelse av faktum”.⁷⁵ Nye opplysninger må åpenbart føres inn i saken. Sammendrag vil kunne være politiets samlereporter og oversiktsreporter. Bearbeidelse av faktum kan f. eks være å lage en oversikt over hvilke opplysninger som har fremkommet i avhør av de involverte personene, til bruk for senere avhør eller utspørring i retten. Etter utvalgets syn er det ikke tilstrekkelig å nekte mistenkte innsyn med den begrunnelse at opplysningene finnes i andre dokumenter. Det må kreves at sammendraget og eller bearbeidelsen finnes i andre

---

⁷⁴ Politidirektoratets høringsuttalelse (4. mai 2010) side 68-69.

⁷⁵ NOU 2009:15, punkt 26.7.2.

dokumenter. Etter mitt syn blir dette for omfattende. Det politiet må stille til rådighet er bearbeidet materiale fra trafikkdata, telefonbeslag, databeslag, resymé av lydavhør og lignende. Råmateriale kan gjøres tilgjengelig på forespørsel, f. eks hvis mistenkte hevder at vesentlige opplysninger er utelatt fra lydavhøret. Oversiktsrapporter, sammendrag og bearbeidelser som ikke tilfører noe nytt i saken kan jeg imidlertid ikke se at mistenkte eller forsvarer skal ha krav på innsyn i. Etter mitt syn må hver av partene systematisere dokumentene slik de selv mener er best. Politiet kan ikke ha en plikt til å hjelpe mistenkte og forsvarer med å se sammenhengen i saken eller å vurdere bevisene. Det vil imidlertid ikke være noe forbud mot å gi slikt innsyn, men mistenkte bør ikke kunne kreve det.

Et sammendrag av faktum kan også bli utarbeidet som en del av innstillingen til høyere påtalemyndighet, som mistenkte ikke har krav på innsyn i. En innstilling vil ikke inneholde nye opplysninger, kun presentere det som allerede fremgår av saken. I tillegg til bevisvurdering og subsumsjonsspørsmål, vil det i innstillingen være naturlig å gi en oversikt over sakens aktører og faktum, gjennom henvisninger til sakens dokumenter. Politiet mener at slike dokumenter i sin helhet skal unntas fra innsyn.⁷⁶ Dette vil etter deres syn skape forutberegnelighet og sikre at underordnet påtalemyndighet på best mulig måte orienterer overordnet påtalemyndighet om sitt syn på saken. Jeg er enig med politiet i dette. Dersom mistenkte skal gis innsyn i deler av innstillingen kan det fort oppstå vanskelige grensespørsmål, spesielt når det gjelder skjønnsmessige vurderinger av faktiske forhold. Kommunikasjonen mellom underordnet og overordnet påtalemyndighet kan også bli vanskeligjort. Man ender kanskje opp med en innstilling som kun kort sier at man innstiller på tiltale eller ikke, uten nærmere begrunnelse eller vurderinger. Etter ordlyden vil også forslaget kunne favne meget vidt. Det vil kunne omfatte etterforskeres avhørdisposisjoner, aktors innledningsforedrag og prosedyre. Dette vil være interne dokumenter som mistenkte og forsvarer ikke har krav på innsyn i.

---

⁷⁶ Politidirektoratets høringsuttalelse, side 68-69.

5.3.1.4 Opplysninger fra kommunikasjonskontroll

Som nevnt under punkt 5.3 kan det legges til grunn at begrepet ”sakens dokumenter” er mindre omfattende på etterforskningsstadiet enn etter at tiltale er tatt ut. Det er spesielt reglene om taushetsplikt i strpl § 216i som har ført til dette. Avgrensningen av hva som utgjør sakens dokumenter i forhold til kommunikasjonskontrollmateriale har vært oppe for Høyesterett flere ganger. I Rt-2003-648 uttalte utvalget at i verserende straffesaker vil ”siktedes/tiltaltes og forsvarerens adgang til sakens dokumenter etter straffeprosesslovens § 242 og - når tiltale er tatt ut - § 264, ikke være begrenset av bestemmelsene i straffeprosesslovens kapittel 16a” (avsnitt 20). Helt absolutt gjelder imidlertid ikke dette, og unntak ble oppstilt i Rt-2004-2023 (dissens 3-2). Saken gjaldt spørsmål om politiet på etterforskningsstadiet hadde adgang til å unnta opplysninger som er underlagt taushetsplikt i § 216i fra innsyn dersom de ikke er tatt i bruk under etterforskningen. Forsvarer anførte at dokumentene knyttet til kommunikasjonskontrollen var ordinære etterforskningsdokumenter og at det derfor var de alminnelige innsynsreglene som gjaldt (avsnitt 9). Det var ingen av unntakene i § 242 som var påberopt. Påtalemyndigheten anførte at innsyn ikke var aktuelt fordi dokumentene ikke var en del av sakens dokumenter da de ikke var brukt under etterforskningen (avsnitt 15). Videre ble det anført at dette ville samsvare med taushetspliktsregelen i § 216i.

Flertallet i Høyesterett mente at begrepet ”sakens dokumenter” måtte tolkes innskrenkende, og kom til at de aktuelle dokumentene ikke var en del av sakens dokumenter dersom de ikke er brukt under etterforskningen. Førstvoterende uttalte at ”Etter min mening taler sammenhengen i regelverket og reelle hensyn sterkt for at så lenge opplysningene som stammer fra kommunikasjonskontroll ikke er brukt under etterforskningen, det vil si at de holdes interne, bør de omfattes av taushetspliktsreglene i § 216i og falle utenom de alminnelige innsynsreglene i § 242 første ledd” (avsnitt 32). Flertallet synes her å vektlegge to momenter. For det første sammenhengen mellom taushetsplikt og innsyn. Jeg oppfatter førstvoterende slik at dersom det skal være noe realitet i taushetspliktsreglene i § 216i, så kan ikke ubrukt materiale utgjøre en del av sakens dokumenter.

For det andre vektlegges det reelle hensyn at innsyn i de aktuelle dokumentene vil kunne gjøre kommunikasjonskontroll som metode vanskelig å benytte for politiet. Dersom innsyn i dokumentene ble regulert av § 242, ville mistenkte kunne få en rettsavgjørelse om omfanget av hans innsynsrett. Dette ble ikke vurdert til å veie tyngre enn hensynet til hemmelighold. Det ble også hevdet at den avgjørelsen flertallet kom frem til ikke medførte noen betydelig innskrenkning i siktedes rettigheter.

Mindretallet kom imidlertid til at kommunikasjonskontrolldokumenter er en del av sakens dokumenter, og at retten til innsyn i disse bare kan begrenses etter reglene i § 242 (1) første og annet punktum. Avgjørende for mindretallet var hensynet til mistenktes rettssikkerhet. Vurderingen av hva som utgjør ”sakens dokumenter” blir gjort av politiet og påtalemyndigheten alene, mens ved bruk av § 242 (1) første og annet punktum kan mistenkte få spørsmålet overprøvd av retten. Mindretallet mente at det fant støtte for sitt syn i forarbeider og juridisk teori.

I Rt-2005-198 ble det med henvisning til Rt-1993-1121 uttalt at politiets skjønnsmessige adgang til å vurdere om arbeidsnotater mv. skal gjøres til en del av saksdokumentene, eller kun benyttes som grunnlag for etterforskningen, også omfatter dokumenter som inneholder opplysninger fra kommunikasjonskontroll etter kapittel 16a. Utvalget uttalte at ”inntil det var avklart om dokumentene skulle benyttes som bevis, måtte politiet under etterforskningen kunne behandle dette som interne arbeidsdokumenter”.

Spørsmålet om innsyn i kommunikasjonskontrolldokumenter kom opp for Høyesteretts kjæremålsutvalg igjen i Rt-2005-1137 (dissens 3-2). Spørsmålet var nå om forsvareren etter § 264 hadde rett til innsyn i materiale fra kommunikasjonsmateriale etter at tiltale var tatt ut. Utgangspunktet er at etter at tiltale er tatt ut har mistenkte innsynsrett i alle saksdokumentene. Flertallet i utvalget kom i denne saken til at tiltalte og forsvarer hadde rett til innsyn i kommunikasjonskontrollsmaterialet. Annenvoterende, som var talsmann for flertallet, uttalte at ”Utgangspunktet for lovtolkninga er at lovteksten må vege tyngst. Ut frå lovteksten isolert må det vere slik at behandlinga av kommunikasjonskontrollmateriale skal

følge hovudregelen i § 264” (avsnitt 66). Altså at tiltalte har krav på innsyn i materialet. Etter dette tar flertallet opp forarbeidene. Det blir hevdet at disse er uklare, og utvalget uttalte derfor at ”Konsekvensen av dette er at behandlingen av materiale fra kommunikasjonsskontroll følger dei vanlege reglane om dokumentinnsyn i straffeprosesslova § 264, på linje med det som elles gjeld” (avsnitt 67). Flertallet mener videre at reelle hensyn taler for denne løsningen, og rettsikkerhetshensyn og prinsippet om ”equality of arms” trekkes frem (avsnitt 70).

I Rt-2008-378 uttalte utvalget at ”Når det gjelder spørsmålet om hva som tilhører ”sakens dokumenter”, viser utvalget til avgjørelsene i Rt-2004-2023 og Rt-2005-1137. Det fremgår av disse avgjørelsene at opplysninger fra kommunikasjonsskontroll anses for taushetsbelagte, det vil si ikke tilhørende sakens dokumenter, så lenge påtalemyndigheten behandler dem som interne - det vil si at de ”ikke er brukt under etterforskningen”, jf. avsnitt 32 i den første avgjørelsen. I 2005-avgjørelsen ble det fastslått at det samlede kommunikasjonsskontrollmaterialet tilhører ”sakens dokumenter” når tiltale er tatt ut, uten hensyn til om påtalemyndigheten har brukt materialet” (avsnitt 34).

Ut i fra de tre avgjørelsene i Rt-2004-2023, Rt-2005-198 og Rt-2008-378 kan man trekke den konklusjon at begrepet ”sakens dokumenter” er mindre omfattende på etterforskningsstadiet da det ikke omfatter opplysninger som er skaffet til veie gjennom kommunikasjonsskontroll, og som ikke er tatt i bruk under etterforskningen.

Etter Rt-2005-1137 omfatter innsynsretten alt materiale fra kommunikasjonsskontroll etter at tiltale er tatt ut. Begrepet ”sakens dokumenter” får derfor et annet innhold på etterforskningsstadiet enn etter at tiltale er tatt ut.

Det kan da stilles spørsmål om hvordan forholdet blir til Rt-2006-157 (avsnitt 20). Der hevdes det jo at begrepet ”sakens dokumenter” har samme innhold etter §§ 242 og 264. Det er vanskelig å forene avgjørelsen fra 2006 med de tre øvrige, men jeg antar at utsagnet i 2006-avgjørelsen må forstås med reservasjon for den type dokumenter som de tre øvrige avgjørelsene gjelder.

Da det avgjørende vilkåret for innsynsrett i kommunikasjonskontrollmateriale på etterforskningsstadiet er at det må være ”tatt i bruk under etterforskningen”, blir problemstillingen når opplysningene er ”brukt i etterforskningen”. Dette spørsmålet blir nevnt i Rt-2008-378. Utvalget uttaler der at ”Hva som nærmere ligger i at opplysningene må være ”brukt i etterforskningen”, er ikke klart” (avsnitt 35).

Utgangspunktet for hva som utgjør ”sakens dokumenter” er politiets dokumentliste. Dersom opplysningene er ført opp i dokumentlisten må de derfor anses brukt i etterforskningen.

Strpl § 216i oppstiller unntak fra taushetsplikten i bokstav a-e, som omfatter blant annet avhør av mistenkte. Dersom noen av disse unntakene kommer til anvendelse må også opplysningene anses brukt i etterforskningen.

Etter strpl § 242 (1) tredje punktum kan ikke offentlig forsvarer nektes adgang til dokumenter som fremlegges eller har vært fremlagt i rettsmøte, unntatt rettsmøte for å avgjøre fremleggingsspørsmålet. Det gjelder selv om dokumentene ikke omfattes av ”sakens dokumenter”, se Rt-2004-1080 (avsnitt 18). Dersom opplysningene er fremlagt i rettsmøte, må de således anses brukt i etterforskningen.

Spørsmålet blir om man kan gå enda lenger enn dette. Det kan anføres at opplysningene er å anse som brukt i etterforskningen i det kommunikasjonskontrollen starter. Det kan videre anføres at opplysningene i alle fall må anses brukt i det politiet går igjennom materialet. Selv om politiet mener at opplysningene ikke har betydning og ikke gjør de til en del av sakens dokumenter, kan jo mistenkte være av den oppfatning at de har betydning for ham. Dersom opplysningene bare blir lagt i en skuff av politiet, vil mistenkte aldri få kunnskap om dem. Et slikt synspunkt om lik tilgang til alt råmateriale kunne muligens ha støtte i prinsippet om ”equality of arms”. Dersom et slikt syn blir lagt til grunn vil imidlertid unntaket som er oppstilt etter min mening være uten realitet. Med uttrykket ”brukt i etterforskningen” må det da menes at opplysningene må ha medført konkrete etterforskningskritt. Dette kan f. eks være avhør, undersøkelser eller bruk av tvangsmidler.

5.3.2 Innsyn i politiets etterforskningskritt

Det kan oppstå spørsmål om mistenkte har krav på innsyn i opplysninger om konkrete, påtenkte etterforskningskritt som politiet planlegger å foreta. Et slikt synspunkt kan f. eks begrunnes med muligheten for kontradiksjon. Denne problemstillingen var oppe i Rt-1999-498, som gjaldt varetektsfengsling i en narkotikasak. Siktete anførte at han hadde rett til innsyn i opplysninger om konkrete, påtenkte etterforskningskritt fordi dette hadde betydning for rettens vurdering av bevisforspillelsesfaren. Høyesteretts kjæremålsutvalg kom til at siktete ikke hadde rett til slike opplysninger og uttalte at siktete ”bare har rett til innsyn i det som etterforskningen har resultert i av saksdokumenter” (side 500).

Informasjon om fremtidige etterforskningskritt hadde siktete således ikke krav på innsyn i. Dersom f. eks etterforskeren lager skriftlige dokumenter om etterforskningskritt som skal foretas, vil dette falle utenfor innsynsretten. Ikke fordi papirene ikke er et ”dokument”, men fordi opplysningene ikke er ”sakens dokumenter” før etterforskningskrittene eventuelt er foretatt.

5.3.3 Hva er saken?

5.3.3.1 Innledning

For at mistenkte skal ha innsynsrett må det dreie seg om sakens dokumenter. Dokumentet må da ha tilknytning til den konkrete saken. Saksbegrepet i §§ 242, 264 og 267 må ses i sammenheng med at det dreier seg om partsoffentlighet. Det er et alminnelig forvaltningsmessig prinsipp at man kun har innsynsrett i egen sak. Med begrepet ”saken” menes straffesaken. I Rt-1996-313 ble en begjæring om dokumentinnsyn etter strpl § 242 avvist. Begrunnelsen var at det ikke dreide seg om dokumenter i en straffesak, men forvaltningsrettslige dokumenter. Det måtte derfor fremmes et sivilt søksmål om innsynsrett. Det er i utgangspunktet ikke vanskelig å fastslå hva som er å anse som en sak. Grensen vil måtte trekkes ut fra det straffbare forhold som politiet etterforsker eller som det er tatt ut tiltale for. Det kan imidlertid bli mer problematisk i tilfeller hvor det er flere mistenkte eller flere lovbrudd.

5.3.3.1.1 Innsynsrett i saker med flere mistenkte

Problemstillingen her er hvordan saksbegrepet i strpl § 242 skal forstås. Spørsmålet blir om det avgjørende for innsynsrett er det straffbare forhold som sådan, eller det straffbare forhold den enkelte mistenkte angivelig skal ha begått.

Utgangspunktet må her være strpl § 242 (4) som sier at når ”det er flere mistenkte i en sak, gjelder retten for den enkelte mistenkte og hans forsvarer til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, ikke dokumenter som bare gjelder andre mistenktes forhold”. Det samme gjelder etter at tiltale er tatt ut, jf § 264 siste ledd. I merknadene til bestemmelsen i § 242 (4), den gang tredje ledd, uttaler departementet at når det er flere mistenkte i en sak ”bør retten til aktinnsikt ikke gjelde dokumenter som ikke har betydning for vedkommende selv”.⁷⁷

Paragraf 242 (4) gjelder også om de aktuelle dokumentene er fremlagt i rettsmøte, jf Rt-2004-854. I denne avgjørelsen uttalte også utvalget at det ”siktete og forsvarer har krav på, er innsyn i de dokumentene som gjelder siktedes sak” (avsnitt 17). Denne uttalelsen må ses i sammenheng med avsnitt 20 hvor utvalget uttaler at ”det normale i saker der det er flere mistenkte for samme lovovertrødelse, antagelig vil være at de aller fleste av etterforskningsdokumentene vil ha betydning for samtlige. Men i noen saker, særlig i større sakskompleks, kan det også være dokumenter som utelukkende gjelder/har betydning bare for en av de mistenkte. Utvalget peker på at ulike aktører i straffbare handlinger kan ha høyst forskjellige roller. Det er ikke vanskelig å tenke seg eksempler der saken for en av dem kan være svært spesiell og begrenset i forhold til andre, slik at en ikke kan si at samtlige dokumenter i sakskomplekset ikke har betydning for vedkommendes sak. En annen type dokumenter er de som gjelder den enkeltes personlige forhold”.

I Rt-2006-157 ble det videre uttalt at ”Dreier det seg om ett straffbart forhold med flere siktede, er lovens utgangspunkt at alle har innsyn i samtlige av sakens dokumenter med unntak for dokumenter som bare gjelder andre siktedes forhold” (avsnitt 21). Hovedregelen må da bli at de som er mistenkt for å ha medvirket til det samme straffbare forhold har rett

---

⁷⁷ Ot.prp. nr 35 (1978-1979) side 192.

til innsyn i dokumentene som gjelder alle de øvrige mistenkte. I saker hvor det er flere mistenkte må det da foretas en konkret vurdering av om det aktuelle dokumentet kan ha betydning for vedkommendes sak. Det kan etter mitt syn ikke kreves mye her, og dersom det er tvil bør vedkommende gis innsyn.

5.3.3.1.2 Mistenktes innsynsrett i andre straffesaker

Problemstillingen her blir hvordan saksbegrepet i straffeprosesslovens bestemmelser skal avgrenses. Spørsmålet blir om dette kan omfatte mer enn ett straffbart forhold. I forhold til andre straffesaker kan begrepet ”sakens dokumenter” forstås på to ulike måter. Man kan se det slik at sakens dokumenter er de dokumenter som politiet har produsert i etterforskningen av de handlingene en sak gjelder. Man kan imidlertid også se det slik at sakens dokumenter er de dokumentene som ut fra sammenhengen angår den konkrete saken.

I de tilfeller hvor flere forbrytelser som er forøvet av samme gjerningsperson behandles i samme straffesak, må løsningen bli at innsynsreglene forstås slik at saksbegrepet omhandler alle disse forbrytelsene. Det er disse sakene som er utgjør straffesaken, og det er disse anklagene den mistenkte skal forsvare seg mot.

I andre tilfeller kan det være forøvet flere forbrytelser, uten at det er opplagt at disse skal behandles i samme straffesak. Spørsmålet blir da om innsynsrett i forhold til den ene forbrytelsen kan gi innsynsrett i dokumenter som gjelder en annen forbrytelse.

I Rt-2004-1813 var spørsmålet for utvalget om siktede i forbindelse med utarbeidelsen av sin anke til Høyesterett hadde rett til innsyn i materiale fra kommunikasjonskontroll i en annen straffesak. Dokumentene dreide seg om kommunikasjonskontroll av to som hadde sin sak forent med den ankende og skrev seg fra en fase av etterforskningen som ikke omfattet den ankende part. Utvalget tok utgangspunkt i § 242 (4), jf § 264 siste ledd og Rt-2004-854 og uttalte at ”Høyesteretts kjæremålsutvalg bemerker at begjæringen gjelder dokumenter som ikke er utarbeidet i saken mot A, og at de skriver seg fra en fase av etterforskningen som ikke omfattet ham. Materialet inneholder ikke opplysninger som vedrører As forhold. Det forhold at straffesaken mot A ble forent til felles behandling med straffesakene mot blant andre B og C innebærer ikke at det ikke fremdeles skal skilles

mellom dokumenter som gjelder hans sak og dokumenter som ikke gjelder hans sak. Det er således fremdeles tale om forskjellige straffesaker, og påtalemyndigheten må ha en viss skjønnsmessig adgang til å vurdere hvilke dokumenter fra sakene mot B og C som skal inngå i saken mot A, jf Rt 1993 side 1121 på side 1126” (avsnitt 22). Denne uttalelse slår altså fast at det må skilles mellom tilfeller der en mistenkt begjærer innsyn i dokumenter som angår andre mistenkte i samme straffesak, og de tilfeller der kravet om innsyn gjelder dokumenter som i utgangspunktet inngår i andre straffesaker.

I Rt-2006-157 krevde en mann som i tingretten var dømt for overtredelse av straffeloven § 132a (motarbeiding av rettsvesenet) innsyn i dokumenter fremskaffet gjennom bruk av kommunikasjonskontroll under etterforskning av en større narkotikasak hvor en medtiltalt var involvert. Om dette uttalte utvalget: ”At det foreligger berøringspunkter mellom de to sakene, og at det kan kreves innsyn i det materiale i KK-saken som er relevant i § 132 a-saken, betyr ikke at innsynsretten automatisk omfatter alt KK-materiale med sikte på å undersøke om det eventuelt kan være noe av interesse utover det som det er gitt innsyn i. Påtalemyndigheten må ha en viss skjønnsmessig adgang til å vurdere hvilket KK-materiale som kan være relevant i saken om overtredelse av § 132 a, jf. Rt 2004-1813. Begjæring om innsyn utover dette må i det minste forutsette at siktede anfører konkrete omstendigheter som støtter begjæringen. Slike omstendigheter er ikke anført” (avsnitt 24). Utvalget kom derfor til at mannen ikke hadde krav på innsyn.

I Rt-2007-1435 (dissens 4-1) foretar Høyesterett en omfattende vurdering av retten til innsyn i kommunikasjonskontrollmateriale fra andre saker. To personer som var tiltalt i Østfold krevde innsyn i kommunikasjonskontrollmateriale fra en annen sak i Oslo. Førstvoterende uttalte at ”Når det er tale om to ulike saker, tilsier både lovens ordlyd – ”sakens dokumenter” - og taushetspliktreglene i § 216i at det må skje en avgrensning” (avsnitt 32). Videre fremhevet hun at ”avgjørelsen i Rt-2004-1813 synes å forutsette at hva som er sakens dokumenter, må avgrenses ut fra hva som prosessuelt sett er samme sak” og viste til det ovennevnte sitatet i Rt-2004-1813 (avsnitt 35). Etter dette trakk hun den konklusjon at ”sakens dokumenter” sikter til ”dokumenter som er blitt til eller fremkommet

under etterforskningen av den sak tiltalen gjelder, slik at innsynsretten i utgangspunktet er begrenset til å gjelde slike dokumenter” (avsnitt 37).

Videre uttalte hun at dersom dokumenter fra en sak blir innhentet eller overlevert til bruk i en tilknyttet sak, vil disse dokumenter bli en del av sakens dokumenter i den tilknyttede saken og omfattes av innsynsretten med mindre noen av unntakene fra innsynsrett kommer til anvendelse. Dette vil også gjelde hvis politiet etter strpl § 226 (3) eller på begjæring fra forsvareren etter § 265, innhenter opplysninger fra andre saker som taler til mistenktes fordel. Førstvoterende uttaler også at dersom påtalemyndigheten påberoper materiale fra kommunikasjonskontroll i en annen, men tilknyttet sak som bevis, tilsier partslikhetsprinsippet at tiltalte ikke bare får innsyn i det materiale påtalemyndigheten har påberopt, men også i det øvrige materiale som er fremkommet ved kommunikasjonskontrollen overfor vedkommende person.

I den aktuelle saken hadde imidlertid ikke politiet brukt materiale fra kommunikasjonskontroll fra den andre saken som bevis i siktedes sak. Om dette uttalte førstvoterende at ”Selv om Oslo-saken og Østfold-saken ikke er uten tilknytningspunkter, er de blitt etterforsket som forskjellige saker. B og A har fått innsyn i samtalen 20. april 2005, som ble brukt som grunnlag for kommunikasjonskontroll i Østfold-saken. Verken denne samtalen eller annet materiale fra kommunikasjonskontrollen i Oslo-saken ble av påtalemyndigheten brukt som bevis for tingretten eller lagmannsretten i Østfold-saken. På denne bakgrunn kan jeg ikke se at B og A som tiltalte i Østfold-saken, har rett til ytterligere innsyn i kommunikasjonskontrollmateriale i Oslo-saken. Lagmannsretten har derfor ikke begått noen saksbehandlingsfeil ved å nekte innsyn. Jeg tilføyer at lagmannsretten etter å ha gått gjennom det fremlagte kommunikasjonskontrollmaterialet, fant at materialet, sett i sammenheng med bevisene for øvrig, ikke ville være av betydning for avgjørelsen av skyldspørsmålet eller straffespørsmålet for B eller A, jf. straffeprosessloven § 294. Jeg kan ikke se at det er opplysninger i saken som tilsier at dette er en uriktig vurdering” (avsnitt 42).

Spørsmålet blir da hva man kan slutte av disse avgjørelsene. I saker der opplysninger fra tilknyttede saker ikke brukes som bevis i den aktuelle saken, vil mistenkte bare ha innsynsrett når retten finner at opplysningene vil være av betydning for avgjørelsen av skyldspørsmålet eller straffespørsmålet, jf § 294.

Ut fra EMK artikkel 6 er en relevansvurdering det avgjørende for hva mistenkte kan kreve innsyn i, se punkt 2.4.3. Det man måtte ta stilling til var ikke hva som fysisk utgjør en og samme sak, men hvilke opplysninger mistenkte har behov for innsyn i. Etter EMK vil det avgjørende for innsynsretten være dokumentets relevans for saken, og ikke om det aktuelle dokumentet egentlig inngår i en annen sak. Dersom dokumentet inneholder opplysninger som har betydning for forberedelsen av mistenktes forsvar, har han krav på innsyn.

Det kan da utledes to grunnlag for innsyn i andre straffesaker. Mistenkte kan for det første ha krav på innsyn dersom dokumentet er en del av ”sakens dokumenter”. For det andre kan han ha krav på innsyn i dokumenter som gjelder andre saker dersom dokumentene har betydning for forberedelsen av hans forsvar. Det må imidlertid kunne stilles et krav om tilknytning mellom de to sakene, og mistenkte kan ikke kreve innsyn i en sak kun for å se om det eventuelt kan være noe av interesse der.

Når en slik relevansvurdering legges til grunn kan hensynet til mistenktes forsvar bli bedre ivaretatt. Det viktige for mistenkte er at han får se dokumentene som kan ha betydning for utfallet saken hans får. Dersom politiet har dokumenter som kan belyse bevisbildet, bør ikke det avgjørende for innsyn være hvilken sak de i utgangspunktet tilhører. Det må imidlertid foretas en vurdering av om mistenkte har behov for å se dokumentene for å forberede sitt forsvar, og etter Rt-2006-157 vil ikke enhver sakstilknytning vil være relevant.

6 Avslutning

Muligheten til å gjøre unntak fra retten til dokumentinnsyn varierer under de forskjellige stadier av straffesaken. Grunnen til det er blant annet at behovet for innsyn ikke er det samme på alle stadier, og de ulike hensyn vil ikke ha samme vekt gjennom hele saken. Som jeg har gjennomgått i denne oppgaven, kan imidlertid de tre kumulative grunnvilkårene ”mistenkt”, ”etterforskning” og ”sakens dokumenter” begrense innsynsretten før man i det hele tatt kommer til denne interesseavveiningen, da alle vilkårene må være oppfylt. Å føle seg mistenkeliggjort eller å være i politiets søkelys gir ikke status som mistenkt, da denne status må være objektivt begrunnet. Det er videre mye politisær virksomhet mistenkte ikke får innsyn i, ettersom vilkåret om at det må dreie seg om ”etterforskning” i utgangspunktet ikke omfatter det politiet foretar seg forut for straffesaken. ”Sakens dokumenter” utgjør de dokumenter som er blitt til eller kommet frem under etterforskningen av den sak tiltalen gjelder, men her har påtalemyndigheten mulighet til å unnta interne dokumenter.

Det som kjennetegner innsynsreglene er at påtalemyndigheten ikke kan avgjøre innsynsspørsmålet alene. Der hvor påtalemyndigheten tar avgjørelsen om innsyn, kan mistenkte prøve avgjørelsen for domstolene. Dette systemet omfatter en viktig rettssikkerhetsgaranti.

7 Litteraturliste

Bøker

- Andenæs, Johs. Norsk Straffeprosess. Bind I. Oslo 2000.
Andenæs, Johs. Norsk straffeprosess, 4. utgave ved Tor-Geir Myhrer, Oslo 2009.
Auglend, Ragnar L. Politirett. Ragnar Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug. Oslo 2004.
Bjerke, Hans Kristian. Straffeprosessloven. Kommentartutgave. Bind I og II, 3. utgave. Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud. Oslo 2001.
Bjerke, Hans Kristian. Straffeprosessloven med kommentarer. Bind I og II, 2. utgave. Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud. Oslo 1996.
Eckhoff, Torstein. Forvaltningsrett. 4. utgave, Oslo 1982.
Frihagen, Arvid. Offentlighetsloven. Bergen 1994.
Hov, Jo. Rettergang II. Straffeprosess. Oslo 2007.
Hov, Jo. Påtalemyndigheten og kompetanse. Bergen 1983.
Høstmælingen, Njål. Internasjonale menneskerettigheter. Oslo 2003.
Magnussen, Lola. Retten til dokumentinnsyn. Oslo 2006.
Myhrer, Tor-Geir. Personvern og samfunnsforsvar. Oslo 2001.
Williksen, Eldrid. Politirapport. Eldrid Williksen og Ole Thomas Bjerknes. Oslo 2005.
Aall, Jørgen. Rettergang og menneskerettigheter. Bergen 1995.

Artikler

- Andersen, Kjell. Mistenktes rett til dokumentinnsyn på etterforskningsstadiet. Lov og Rett 2000 nr 1.
Bing, Jon. Offentlighetslovens dokumentbegrep. Lov og Rett 2004 nr 10.
Myhrer, Tor-Geir. Etterforskningsbegrepet. Tidsskrift for strafferett 1/2001.

Lover

- Lov av 22. mai 1902 nr 10, Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven).
Lov av 10. februar 1967, Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).
Lov av 22. mai 1981 nr 25, Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).
Lov av 4. desember 1992, Lov om arkiv (arkivlova).
Lov av 4. august 1995 nr 53, Lov om politiet (politiloven).
Lov av 21. mai 1999 nr 30, Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).
Lov av 19. mai 2006 nr 16, Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova).
FN-konvensjonen om grenseoverskridende kriminalitet, 15. november 2000 (Palermo-konvensjonen).

Forskrifter

- Forskrift av 28. juni 1985 nr 1679, om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen).
Alminnelig tjenesteinstruks for politiet av 22. juni 1990 nr 3963 (politiinstruksen).

Forarbeider

- Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra straffeprosesslovkomiteen avgitt i juni 1969. (Innstillingen).
NOU 2007:7, Fritz Moen og norsk strafferettspleie.
NOU 2009: 15, Skjult informasjon – åpen kontroll.
Ot.prp.nr.3 (1976-1977) Om lov om endringer i lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (regler om taushetsplikt m.m).
Ot.prp. nr 35 (1978-1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesaksloven).
Ot.prp. nr 40 (1991-1992). Om lov om endringer i straffeprosessloven (telefonavlytting i narkotikasaker).
Ot.prp. nr 75 (1993-1994) Om lov om endringer i forvaltningsloven mv.
Ot.prp. nr 64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven (etterforskningsmetoder mv).
Ot.prp. nr 24 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv (begrensninger i adgangen til dokumentinnsyn og bevisførsel).
Ot.prp. nr 60 (2004-2005). Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romavlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet).
Ot.prp. nr 76 (2006-2007) Om lov om endringer i straffeprosessloven (avgrensning dokumentinnsyn og prøvføring).
Innst.O. nr 37 (1980-1981) Innstilling fra justiskomiteen om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).
Innst.O. nr 73 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv (begrensninger i adgangen til dokumentinnsyn og bevisførsel).

Rundskriv og uttalelser

RA-2000-2. Riksadvokatens rundskriv av 26. april 2000. Vederlag til politiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode.

RA-1999-3. Riksadvokatens rundskriv av 22. desember 1999. Etterforskning.

Politidirektoratets høringsuttalelse av 4. mai 2010. Tilsvar til NOU 2009:15, Skjult informasjon – åpen kontroll.

Norsk rettspraksis

Rt-1982-173	Rt-2003-648	Rt-2005-1110
Rt-1991-167	Rt-2003-877	Rt-2005-1137
Rt-1991-1142	Rt-2004-854	Rt-2006-95
Rt-1993-1077	Rt-2004-1080	Rt-2006-157
Rt-1993-1121	Rt-2004-1642	Rt-2007-99
Rt-1993-1142	Rt-2004-1813	Rt-2007-1435
Rt-1995-1054	Rt-2004-2023	Rt-2008-378
Rt-1996-313	Rt-2005-198	Rt-2008-1053
Rt-1997-138	Rt-2005-207	Rt-2008-1575
Rt-1999-498	Rt-2005-209	Rt-2009-1075
Rt-2002-1049		

RG-1998-922, Borgarting lagmannsrett.

RG-1999-128, Gulating lagmannsrett.

EMD-praksis

Deweere mot Belgia. Dom av 27. februar 1980.

Öztürk mot Tyskland. Dom av 21. februar 1984.

Kamasinski mot Østerrike. Dom av 19. desember 1989.

Edwards mot Storbritannia. Dom av 16. desember 1992.

Dombo Beheer mot Nederland. Dom av 27. oktober 1993.

Doorson mot Nederland. Dom av 26. mars 1996.

Rowe og Davis mot Storbritannia. Dom av 16. februar 2000.

Garcia Alva mot Tyskland. Dom av 13. februar 2001.

Schöps mot Tyskland. Dom av 13. februar 2001.

PG og JH mot Storbritannia. Dom av 25. september 2001.

A og andre mot Storbritannia. Dom av 19. februar 2009.

Natunen mot Finland. Dom av 31. mars 2009.

The European Commission of Human Rights. Jespers mot Belgia. 14. desember 1981. DR (1982).